ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΝΑΣΙΚΑ - ΣΑΡΜΑΝΙΩΤΗ

ΑΝΤΙΟ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ

ΑΝΤΙΟ ΓΛΕΝΤΙΑ

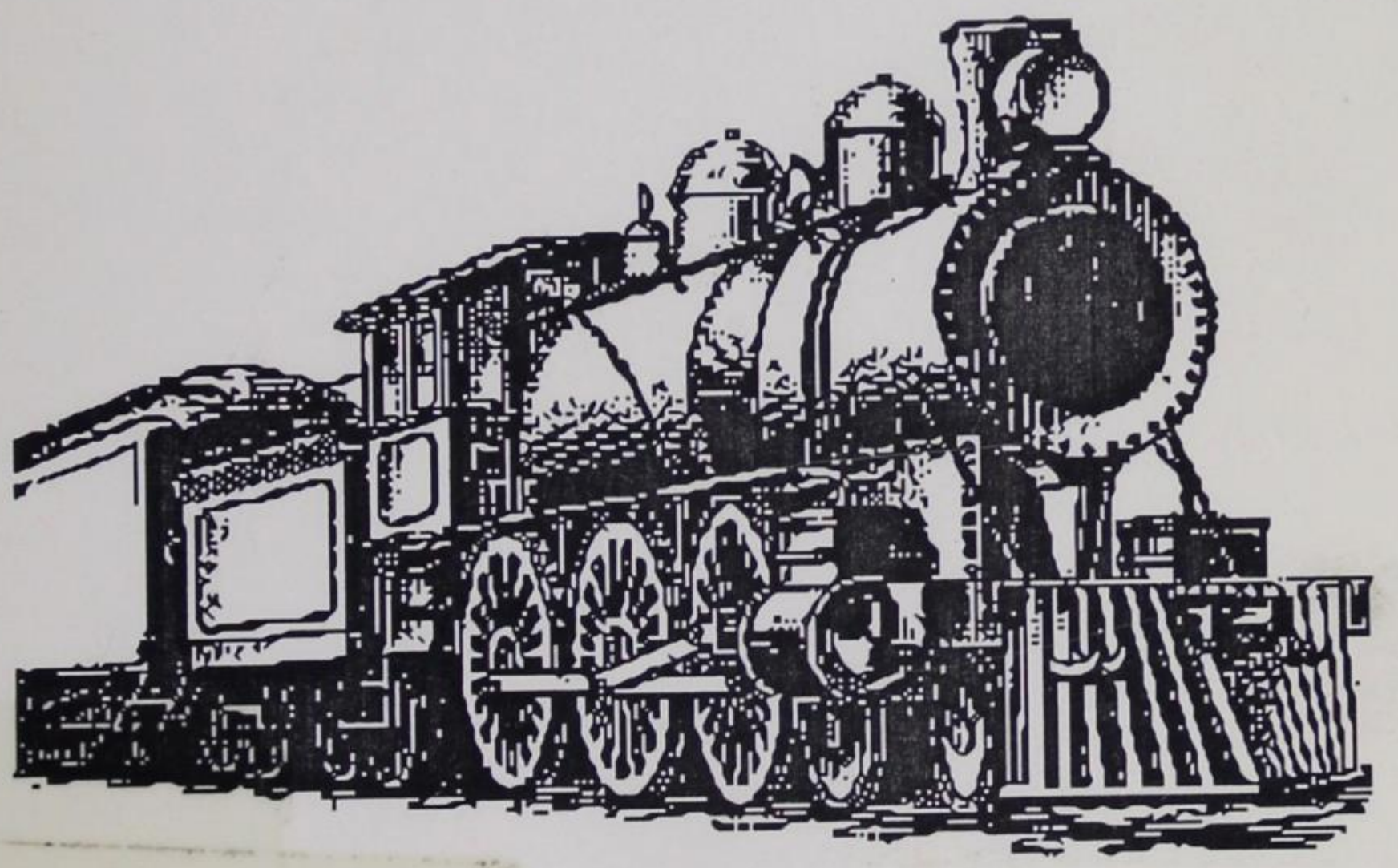

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1993

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΝΑΣΙΚΑ - ΣΑΡΜΑΝΙΩΤΗ

Δωρεά στην βιβλιοθήκη του Δημου Κοντενς.

ΑΝΤΙΟ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ
ΑΝΤΙΟ ΓΛΕΝΤΙΑ

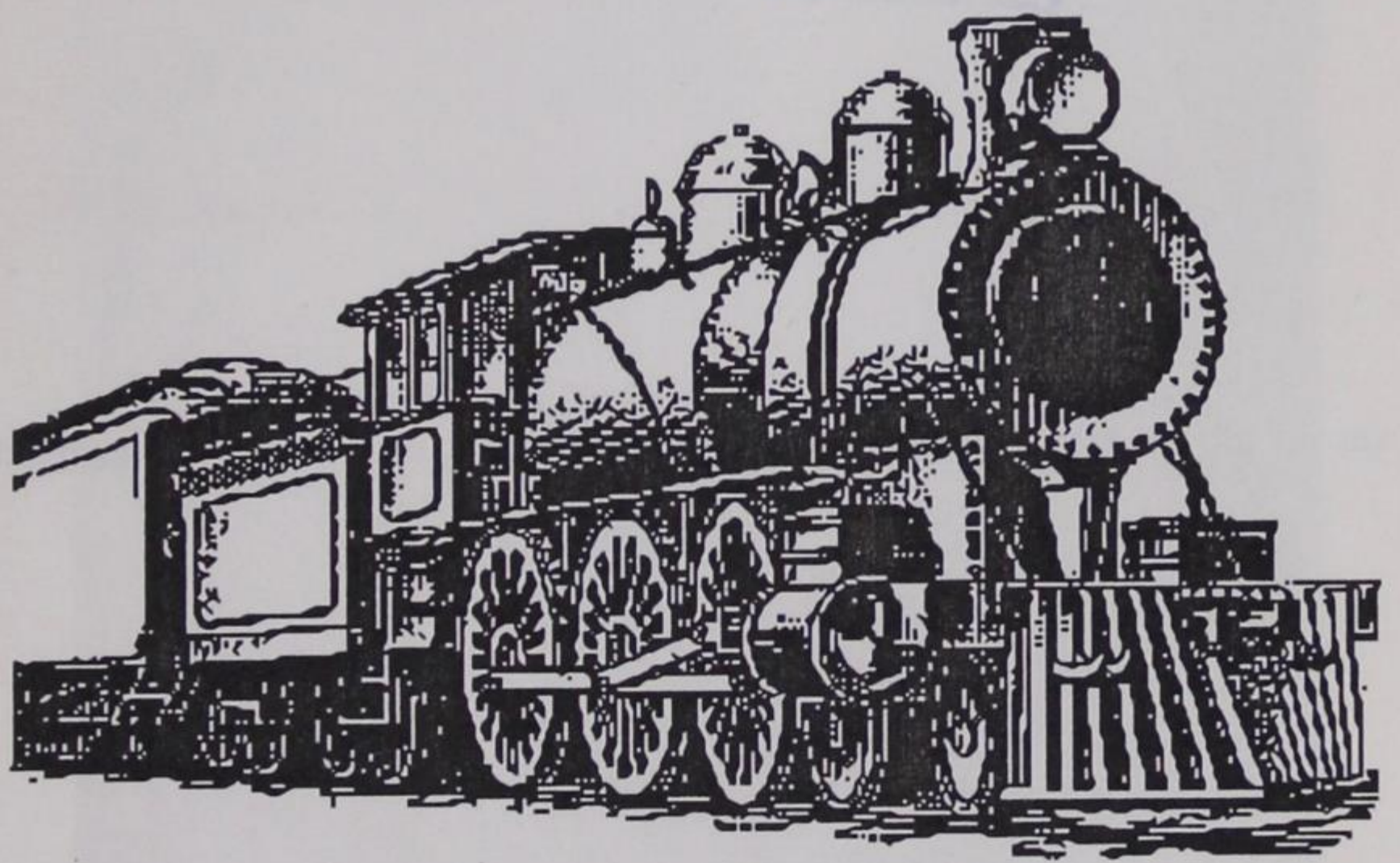

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1993

Το βιβλίο μου ετούτο, το αφιερώνω
εις την μνήμην των αειμνήστων γονέων μου
Ανδρέα, Πολυξένης και Αγνής

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 47873 ΚΟΝ
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 12/6/2001
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 884.3 ΝΑΣ

Όλα τα πρόσωπα αυτού του βιβλίου είναι φανταστικά
και κάθε ομοιότης προς ζώντα ή εκλιπόντα είναι ως εκ τούτου συμπτωματική.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

1. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΑΣΙΚΑΣ
ΚΩΣΤΑ ΦΡΟΝΤΖΟΥ 2
ΙΩΑΝΝΙΝΑ
ΤΗΛ. 0651 - 36.943

2. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΝΑΣΙΚΑΣ
89 CHASE Av. MANCHESTER NH
U.S. AMERIKA
ΤΗΛ. 603-6271445

Ευχαριστώ την σύζυγό μου Ελένη η οποία μου συμπαραστάθηκε φρουρός άγγελος στο πλευρό μου, ενισχύοντάς με και ενθαρρύνοντάς με ηθικώς, ώστε να μην απογοητευθώ, να τραβήξω εμπρός, με πίστη στον ευατό μου, να γράψω και να μην σταματώ.

Ο Συγγραφέας

Arthur A. Nasika
Tell. 6271445

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο κ. Αθανάσιος Νασίκας είναι προικισμένος με το φυσικό χάρισμα αγάπης προς την φιλολογία και λατρεύει ειδικά, με όλη του την ανθρώπινη αξιοπρέπεια που τον στολίζει, την απασχόληση της γραφής, με υπομονετικό πάθος και αγαλλιαστή ανακούφιση. Τελείωσε μόνον την Πέμπτη Δημοτικού, στο αγαπημένο του σχολείο του χωριού του.

Οι περιορισμένες γραμματικές του γνώσεις, ποτέ δεν τον εμπόδισαν και ούτε τον απογοήτευσαν να συμμεριστεί μαζί μας, τον βαθύ εσωτερικό του κόσμο και την αστείρευτη πηγή της φανταστικής του δημιουργίας. Ένα πραγματικό αυτοδημιούργημα και πιστός ακόλουθος της λογοτεχνίας.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο κ. Αθανάσιος Νασίκας, γεννήθηκε το 1911, στο χωριό Φούρκα, που ανήκει στην επαρχία Κονίτσης του Νομού Ιωαννίνων. Στο μικρό αυτό ηρωικό ορεινό χωριό, που ξετυλίχτηκαν οι πρώτες τιτάνιες μάχες, του ιταλογερμανικού πολέμου το 1940 εναντίον της πατρίδος μας και που σήμερα στην ψηλή, άδενδρη κορφή του Προφήτη Ηλία, ορθώνονται περήφανες οι περίκαλλες προτομές των ηρώων, πεσόντων Διάκου και Δαβάκη.

Γεννήθηκε από γονείς αγρότες, φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο της Φούρκας μέχρι την Πέμπτη τάξη του Δημοτικού. Το 1933 αφού υπηρέτησε την υποχρεωτική του στρατιωτική θητεία πρώτα ταξίδευσε σαν μετανάστης στην Ρουμανία. Παρέμεινε εκεί για 18 ολόκληρα χρόνια. Το 1949, όταν η Ρουμανία υπέκυψε στον κομμουνισμό, επέστρεψε πάλι πίσω στην γενέτειρά του πατρίδα. Παρέμεινε τότε στην Ελλάδα μόνο για επτά χρόνια. Η επόμενη μεταναστευτική του απόπειρα τον έφερε στην Βενεζουέλα της Λατινικής Αμερικής.

Λίγα χρόνια αργότερα, έφερε κοντά του και ενώθηκε για μια ακόμη φορά με τα αγαπημένα του αδέλφια Γιώργο και Νίκο Νασίκα.

Στο Καράκας της Βενεζουέλας, ασχολήθηκε με ιδιωτικές επιχειρήσεις και το εμπόριο για επτά ακόμη χρόνια. Το 1961, παντρεύτηκε μια πατριώτισσά του και συγχωριανή, την Ελένη Μοκά, αλλά γεννημένη στην Αμερική. Την ίδια χρονιά, μετανάστευσε και πάλι, αλλά για μόνιμα ετούτη τη φορά στις Η.Π.Α.

Εκεί άρχισε και ασχολήθηκε ακατάπαυστα με το νεανικό του όνειρο και επιθυμία, τη γραφή.

Η αλύγιστη θέλησή του, η ακούραστη υπομονή του και η τρελή ατίθαση αγάπη του για το γράψιμο, τον ευνόησε αφάνταστα και πέτυχε με εντυπωσιακή έκπληξη και θαυμασμό, να μας παρουσιάσει, συγγραφικά τεχνάσματα σαν την «Θυσία», «Το Σχώριο», «Μίσος και φιλία», «Αντίο Βουκουρέστι, αντίο γλέντια», «Βασιλεύς, Θεός και Θάνατος» και ένα αριστουργηματικό του ποίημα «Συνάντηση φτωχού με τον Χριστό». Οι χαρισματικές αυτές όμως ικανότητες του αγράμματου αυτού συγγραφέα, δεν περιορίστηκαν μόνον στην λογοτεχνία και την φιλολογία των μυθιστορημάτων του. Το Θέατρο ήταν η δεύτερη και αχώριστη αδυναμία του. Τα θεατρικά του έργα με τα οποία ασχολήθηκε και έχει αποτελειώσει είναι τρία:

Συμφορές όμως και ανέλπιστες ασθένειες στη ζωή του, του αφαίρεσαν μια για πάντα, τον όμορφο αυτό κόσμο που φανταζόταν και πάντα ζούσε, βαθιά χαραγμένος στα σπλάχνα του. Σήμερα σε περασμένη ηλικία, ο παραδειγματικός αυτός συγγραφέας δεν μπορεί να κρατήσει στα δάχτυλα του το ξυμένο του μολύβι και να μουτζουρώσει τις άσπρες κόλλες από χαρτί, που κρατά μπροστά του στα τρεμάμμενα γέρικα γόνατα του. Αναστενάζει μόνον, με πικρό καημό και μουρμουρίζει παραπονεμένα: «΄Αχ! έχασα το χέρι μου!»

Τον κοιτάζω με μάτια λυπημένα και λέω στον εαυτό μου παρηγορητικά:

«Εσύ το χέρι σου έχασες μόνον. Σκέφτηκες όμως ποτέ σου, τι έχασαν οι αναγνώστες σου;»

ΗΛΙΑΣ Γ. ΜΟΥΤΣΙΟΥΛΗΣ

Φίλος, συγγενής και ακούραστος θαυμαστής σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ήταν Μάιος μήνας, ο πιο γλυκός και χαρούμενος μήνας ολόκληρου του χρόνου, μετά το πέρασμα του χειμώνα ο οποίος είχε παραλύσει τα πάντα κάτω από την κατάλευκη χιονομανδύα του. Τα ανθισμένα δέντρα ήταν πάνω στην εγκυμοσύνη του λουλουδιού. Έμοιαζαν σαν στολισμένες νύφες, ντυμένες στο κατάλευκο νυφιάτικο φόρεμά της.

Η ατμόσφαιρα ήταν πλημμυρισμένη από το άρωμα των λουλουδιών που σκορπούσαν ολόγυρά τους.

Οι μέλισσες είχαν ξαναβγεί από την σκοτεινή κυψέλη που τις στέγαζε όλο το χειμώνα, σιγοτρώγοντας ναρκωμένα με τάξη και επιμέλεια από το απόθεμά τους που είχαν περισυλλέξει με υπομονή όλο το καλοκαίρι, πετούσαν ακούραστες από άνθος σε άνθος, συρίζοντας στο ελαφρύ πέταγμα, δημιουργώντας μια ανάλαφρη μουσική συναυλία. Μαζί με τις πεταλούδες καθόταν ώρες ολόκληρες πάνω σ' ένα λουλούδι, μεθυσμένες από το άρωμά του.

Ο τζίτζικας τριγύριζε χαρούμενος σαν άτακτο παιδάκι.

Το μυρμήγκι είχε βγει προ πολλού, μόλις του μύρισε η άνοιξη. Εργάζεται νύχτα - μέρα με οργάνωση, επιμέλεια και τάξη μαζεύοντας τροφή για το χειμώνα. Η οργάνωσή του είναι κάτι το αφάνταστο που το ανθρώπινο στοιχείο δεν το κατάφερε ακόμη. Με προσοχή, μελέτη και επιμέλεια προσπαθεί να θέσει σε εφαρμογή το σύστημά του.

Όλη η φύση ζει και αναπνέει θερμή και γελαστή κάτω από τον ολοκάθαρο ηλιόλουστο γαλάζιο ουρανό.

Τα πουλάκια πετούν χαρούμενα από κλωνάρι σε κλωνάρι, χτίζοντας τη φωλιά τους κελαϊδώντας και ψέλοντας όλα μαζί την ανοιξιάτικη αθάνατη άρια.

Οι χωρικοί ξαναβγήκαν στους αγρούς και κοιτάζουν με ευχαρίστηση και ικανοποίηση τα σπαρμένα πράσινα χωράφια, που κυματίζουν παιχνιδιάρικα στο ανάλαφρο χαϊδευτικό ανοιξιάτικο αεράκι. Παίρνουν το χώμα στη χούφτα τους και το γλυκοκοιτάζουν χαμογελαστοί από ικανοποίηση. Παντού τα πάντα μοσχοβολούν από τον αχνό της γης.

Όσο προχωρεί κανείς προς το κέντρο της πόλης του Βουκουρεστιού, η εξωτερική αυτή αρωματική ευωδιά χάνεται και αναδύεται μια δυσοσμία από κοπριές βοδιών και αλόγων που πηγαινοέρχονται σέρνοντας κάρα φορτωμένα με διάφορα ζαρζαβατικά (πατάτες, φασόλια, λάχανα, κρεμύδια κλπ.), τροφοδοτώντας τη λαίμαργη πόλη που δεν χορταίνει ποτέ.

Για το λόγο αυτό η πόλη δεν μπορούσε ποτέ να διατηρηθεί καθαρή, εκτός από το κέντρο της όπου ήταν χτισμένο το Βασιλικό Ανάκτορο και μετά τις 9 το πρωί απαγορεύονταν η διάβαση των οχημάτων που σύρονταν από τετράποδα.

Ο νεαρός ήρωάς μας, ο Θωμάς, παιδί νέο, γύρω στα 17-18 χρονών, αφήνοντας τη γλυκειά του πατρίδα, την Ελλάδα, είχε μεταναστεύσει στη Ρουμανία για ανεύρεση καλύτερης τύχης. Ήταν ένας νεαρός πολύ ζωηρός και άτακτος. Οι γονείς του είχαν πάντα πονοκέφαλο μαζί του. Ο πατέρας του ήταν πολύ ήσυχος, εργατικός και καλός οικογενειάρχης. Καταπιάνονταν με όλες τις δουλειές, έπιανε το χέρι του. Πότε εργάζονταν σαν χτίστης, άλλοτε σαν μαραγκός, τα βόλευε καλούτσικα. Είχε άλλα τρία αγόρια και τρία κορίτσια. Ο Θωμάς έρχονταν τρίτος στην οικογένεια, τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια του Θωμά τα είχε πάρει ο πατέρας μαζί του για να τα μάθει τέχνη. Το Θωμά ήθελε να τον μάθει γράμματα.

Αποφάσισε λοιπόν και τον έστειλε στο ξακουστό Γυμνάσιο στο Τσοτύλι που φημίζονταν για τη διδακτική ευμάθεια και πειθαρχία, αλλά ο Θωμάς, αν και πολύ έξυπνος, δεν ήταν καμωμένος για γράμματα. Το έσκαε από το σχολείο και καταπιάνονταν με διάφορες τρέλες.

Βλέποντας ο πατέρας του πως δεν είχε ζήλο για γράμματα, τον πήρε μαζί του να του μάθει την τέχνη του, μαραγκός ή χτίστης, καλά επαγγέλματα, είχαν πάντα πέραση. Αλλά ούτε εκεί μπόρεσε να τον καταφέρει να στρώσει. Ο Θωμάς ήταν διαφορετικός χαρακτήρας, από τους νεαρούς αυτούς που ονειρεύονται μακρινά ταξίδια με χρυσαφένια παλάτια, με μαγικά χαλιά.

Ο πατέρας του βλέποντας πως δεν μπορούσε με κανένα τρόπο να τον στρώσει ούτε στα γράμματα ούτε στην τέχνη, αποφάσισε να τον στείλει στη Ρουμανία σε κάποιον ανηψιό του από αδερφό, δηλαδή πρώτος ξάδερφος του Θωμά, να τον απομακρύνει από το σπίτι, να έχει το κεφάλι του ήσυχο και συνάμα να αναλάβει ο γιος του μόνος του τη φροντίδα του κεφαλιού του. Πήγαινε όμως και με την ελπίδα ότι ίσως πρόκοβε εκεί μακριά στα ξένα, γιατί τάχα όχι; Πολλά παραδείγματα είχαν, ο περισσότερος ελληνικός πληθυσμός είναι ταξιδεμένος, οι περισσότεροι επέστρεψαν βαθύπλουτοι, γιατί τάχα κι ο γιος του να μην επιστρέψει μια μέρα πλούσιος;

Ο ανηψιός του στη Ρουμανία δέχτηκε το Θωμά με μεγάλη χαρά. Ήταν ένας άνθρωπος γύρω στα σαρανταπέντε χρόνια αλλά έδειχνε κατά πολύ μεγαλύτερος. Στο ρυτιδωμένο πρόσωπό του απλώνονταν πάντα μια μελαγχολία, φαινόταν άνθρωπος βασανισμένος. Το αριστερό του μάτι είχε κάποιο ελάτωμα, η μύτη του πλατιά, στόμα λίγο μεγάλο, στα χείλη του διατηρούσε μια θλίψη. Μετρίου αναστήματος,

ντυμένος με τσαλακωμένα μαύρα ρούχα, ένα παλιό κασκέτο στο κεφάλι με τους φολούς κατεβασμένους, στα πόδια φορούσε χοντρές προκιασμένες αρβύλες. Παντρεμένος με ελληνίδα, μια καλόκαρδη γυναίκα κατά δέκα χρόνια μικρότερη απ' αυτόν, μετρίου αναστήματος, ροδοκόκκινη και χαμογελαστή, ντυμένη απλά, τα μαλλιά της τα είχε πλεξούδα, πάντα καλοχτενισμένη, είχαν και μια κοπέλα δέκα χρονών.

Ζούσαν σε κάποιο συνοικισμό προς τη Μπανουμάνδα, σε κάποιο παλιόσπιτο. Όλος ο χώρος του σπιτιού αποτελούνταν από ένα υπνοδωμάτιο με δύο κρεβάτια, ένα διπλό που κοιμόταν το ανδρόγυνο και ένα μονό για την κόρη τους. Οι τοίχοι του δωματίου ήταν σοφατισμένοι και ασβεστωμένοι με ασβέστη, χτυπημένα καρφιά εδώ κι εκεί όπου κρεμούσαν τα ρούχα τους, κρεμασμένες στον τοίχο φωτογραφίες δικές τους και των γονιών τους. Είχαν και την κουζίνα μαζί με την τραπεζαρία, σε μια γωνιά είχαν στημένη τη μαγειρική, σόμπα μαύρη, κατάμαυρη, παλιού τύπου, έκαιγε με ξύλα, στη μέση είχαν το τραπέζι με τέσσερις καρέκλες όπου έτρωγαν, ολόγυρα στοιβαγμένα διάφορα πράγματα του νοικοκυριού του σπιτιού: κοπάνα για πλύσιμο, καζάνι, καρδάρια, ξύλα, πατάτες, κρεμύδια κλπ. Εκεί, σε μια γωνιά, είχαν στήσει ένα πρόχειρο κρεβάτι καμωμένο από παλιοσάνισα, είχαν στρώσει και κάτι μάλλινες βελέντζες που είχαν φέρει από την Ελλάδα και κοιμόταν ο Θωμάς τα βράδια.

Του Θωμά δεν άρεσε καθόλου η ζωή που έκανε ο ξάδερφός του στη Ρουμανία. Αλλιώς τα ονειρεύονταν κι αλλιώς τα βρήκε τα πράγματα. Αλλά δεν είχε τι να κάνει. Τα οικονομιά του δεν του επέτρεπαν να επιστρέψει στην Ελλάδα και ως εκ τούτου ήταν αναγκασμένος ν' ακολουθήσει αυτή τη ζωή την οποία ζήτησε και χάραξε μόνος του.

Ο Ξάδερφός του ο Χρήστος εργάζονταν σε κάποιο αρτοποιείο σαν διανομέας ψωμιού σε διάφορα μπακάλικα και καπηλιά, μ' ένα τροχοφόρο καρότσι που έμοιαζε με φέρετρο, που έσερνε μια κόκκινη φοράδα.

Από την αρχή τον αγάπησε το Θωμά, τον φιλοξένησε στο σπίτι του, φαγητό, ύπνο, πλύσιμο τα ρούχα κλπ. Την ημέρα τον έπαιρνε μαζί του πάνω στο καρότσι για τη διανομή του ψωμιού, να συνηθίσει τη γλώσσα και τα εθίματα του τόπου και με τον καιρό να τον βάλει σε καμιά δουλειά. Αλλά σε τι δουλειά; Γιατί η Ρουμανία, αν και μία από τις πλουσιότερες χώρες της Ευρώπης, βρισκόταν σε μια μισοφεουδαρχική κατάσταση. Διοικούσαν οι μεγάλοι τσιφλικάδες, οι λεγόμενοι Μποέροι, που είχαν χωριά ολόκληρα στην κατοχή τους εκμεταλλευόμενοι ασυνείδητα τους δύστυχους χωρικούς που ξεπλατίζονταν στη δουλειά με όλη την οικογένειά τους, τρώγοντας όλο το χρόνο ξερή μαμαλίγκα κατσαμάκη από καλαμποκίσιο αλεύρι. Ευτυχής από

αυτούς όποιος είχε καμιά φορά στο τραπέζι λίγο χοιρινό παστό, σλανίνα, ή ένα κρεμύδι ή λίγη σαλαμούρα, αλμύρα από κατεψυγμένο αλμυρό ψάρι, για να φάνε τη μαμαλίγκα όταν ξεραίνονταν, δεν κατέβαινε ξερή στο λαρύγγι με κανένα τρόπο.

Η Ρουμανία ήταν μια χώρα γεωργική κατά 65%, βιομηχανία μηδέν! Εκτός από τα συνεργεία των σιδηροδρόμων και κάτι άλλα εργοστάσια και μικροκαταστήματα τα οποία όσο και να φορτώνονταν με προσωπικό δεν μπορούσαν να απορροφήσουν περισσότερο από 3—4% της ανεργίας. Και για να μπορέσει κανένας να βρει κάπου μια εργασία έπρεπε να είχε το Θεό πατέρα. Η οχτάωρη εργασία ήταν άγνωστη εκτός από τα μεγάλα εργοστάσια και τα υπουργεία, τα μπακάλικα και τα εστιατόρια. Το προσωπικό εργάζονταν από τις 6 το πρωί μέχρι τις 12.30 με 1 τη νύχτα. Γι' αυτό τα αφεντικά, επωφελούμενα από την ανεργία αυτή, πατούσαν επί πτωμάτων στα ανθρώπινα εργατικά δικαιώματα.

Γι' αυτό προτιμούσαν πάντα μικρά ανήλικα χωριατόπαιδα, δώδεκα - δέκα τριών ετών, τα οποία έπαιρναν με το σωρό από τα χωριά. Τα πρόσφεραν οι δύστυχοι χωρικοί, να εργαστούν δωρεάν για ένα - δυο χρόνια, δήθεν να μάθουν εμπόριο, γλυτώνοντας απ' αυτά τη μερίδα του φαγητού από το σπίτι. Και τα αφεντικά προτιμούσαν κάτι τέτοια κελεπούρια, πρώτο γιατί τους εργάζονταν δωρεάν και δεύτερο γιατί σήκωναν βρισιές και ξύλο, που ήταν κάτι το συνηθισμένο και πολύ της μόδας την εποχή εκείνη. Αυτά τα κακόμοιρα υπέκυπταν στην απάνθρωπη κακομεταχείρισή τους και στη σκληρότητα του αφεντικού χωρίς να διαμαρτυρηθούν γιατί έτσι είχαν διδαχτεί από τους γονείς τους, να υποκύπτουν σε οποιαδήποτε σκληρή τιμωρία εκ μέρους των αφεντάδων. Δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα τα αφεντικά είχαν πλήρη την εξουσία πάνω τους. Το πώς άντεχαν τα δύστυχα αθώα αυτά πλάσματα, ένας θεός ήξερε, αλλά και πόσα πέθαιναν φυματικά κανένας δεν μπορεί να υπολογίσει, μόνο ο Θεός ήξερε.

Γι' αυτό θέλω να καταλάβει ο φίλος μου αναγνώστης ότι το ίδιο θα συμβεί με τον ήρωά μου, το Θωμά, ο οποίος μέσα του έθρεφε το αδάμαστο εκδικητικό και επαναστατικό πνεύμα. Εκτός από τη σπάνια εξυπνάδα του, η φύση τον είχε προικίσει με μια εξαιρετική ομορφιά. Το πρόσωπό του και το αθλητικό κορμί του τον έκαναν να μοιάζει με αρχαίο άγαλμα. Γι' αυτό είχε μεγάλη επιτυχία στις γυναίκες. Κέρδισε πολλά χρήματα στη ζωή του. Αλλά όπως τα κέρδιζε έτσι τα ξόδευε, στα γλέντια, στο καζίνο και στο πιοτό, γλεντώντας με κάθε είδους γυναίκες, από τις αριστοκράτισες τις οποίες άρμεγε από χρήματα και γλεντούσε με τις κοπέλες του δρόμου.

Βρέθηκε στη Ρουμανία σε μια εποχή, το 1929 με 1933, κατά την

οποία όχι μόνο η Ρουμανία, αλλά ολόκληρη η Ευρώπη πλήττονταν από τον πληθωρισμό και την ανεργία. Άλλο τόσο και αυτή η Αμερική, πνίγονταν από την οικονομική ασφυξία. Η ανεργία και η φτώχεια βασίλευαν παντού.

Είχαν περάσει σχεδόν δυο μήνες από την ημέρα που πάτησε το ποδάρι του Θωμά στη Ρουμανία. Η ζωή του κυλούσε μέλι γάλα. Φαγητό, ύπνο, πιοτό, μια ζωή χωρίς σκοτούρα. Ο ξάδερφός του ο Χρήστος του έδινε και το χαρτζηλίκι για τα ατομικά του έξοδα, δεν του έλειπε τίποτε. Ναι, αλλά αυτή η ζωή δεν μπορούσε να εξακολουθήσει επ' άπειρον, ήταν καιρός να του βρει κάποια δουλειά, να τον τακτοποιήσει κάπου να δυνηθεί να κερδίσει το ψωμί του. Ο Θωμάς δεν το σκέφτονταν αυτό, ούτε σκότιζε το μυαλό του να τον δέρνει η σκέψη. Το Χρήστο από την άλλη μεριά τον έτρωγε αυτή η σκέψη, θεωρούσε καθήκον του και μεγάλη υποχρέωση να τον τακτοποιήσει κάπου.

Μια μέρα πήγαιναν επί της ιστορικής οδού Κρίβιτσα. Η κόκκινη φοράδα έσερνε το καρότσι τρέχοντας πάνω στο λιθόστρωτο δρόμο σπιθοβολώντας τα πέταλα, φυσώντας κουρασμένα από τα ρουθούνια, αφρίζοντας από το στόμα, το κορμί της ήταν μούσκεμα στον ιδρώτα. Κάπου κάπου κουνούσε το κεφάλι της πεισματικά. Είχαν πέσει απότομες ζέστες.

Τα δυο ξαδέρφια πήγαιναν ψηλά στο καρότσι. Ο Χρήστος βαστούσε τα ηνία στο χέρι και κάπου κάπου τίναζε το καμουτσίκι στον αέρα λοξοκοιτάζοντας το Θωμά σκεφτικά. Είχε πάρει την απόφαση να του πει να τον τακτοποιήσει σε καμιά δουλειά.

— Ε! τι λες ξάδερφε Θωμά, του είπε, καιρός είναι να ψάξουμε να βρούμε καμιά δουλειά, δεν μπορείς πλέον κα κάθεσαι άνεργος. Θα σε κρατούσα μαζί μου στο καρότσι, αλλά καθώς βλέπεις δεν μπορούμε να ικανοποιηθούμε και οι δυο μας, μόλις και μετά βίας βγάζω τα έξοδα του σπιτιού μου, χωρίς να μου περισεύει μια δεκάρα να βάλω στη μπάντα για μαύρες μέρες. Εκείνα που έχω τα έχω όλα βερεσέδικα στους πελάτες. Ο Πετρέσκου μου χρωστάει πεντακόσια λέι, ο Νικολέσκου εφτακόσια, ο Σπυρόπουλος τριακόσια, ο Ιονέσκου χίλια διακόσια, ο τάδε τόσα, ο δείνα τόσα κλπ. Έχω βρει το μπελά μου, είμαι καταχρεωμένος στο φούρνο.

Τα λόγια του Χρήστου τον έτσουξαν μέσα στην καρδιά το Θωμά! Δεν του άρεσαν καθόλου, καταλάβαινε πως ο ξάδερφός του δεν αστειεύονταν αυτή τη φορά. Ήθελε να τον βάλει να δουλέψει, να τον ξεφορτωθεί.

— Γιατί τους δίνεις κι άλλα ψωμιά, αφού δεν σε πληρώνουν; ρώτησε ο Θωμάς ξερά, μη μπορώντας να βρει άλλη απάντηση.

— Τους δίνω για να μη τους χάσω από πελάτες, απάντησε ο Χρή-

στος, τινάζοντας συνέχεια τα χαλινά της φοράδας. Γιατί οι πελάτες δεν αποκτιούνται τόσο εύκολα, την πελατεία αυτή που βλέπεις την έχω αγορασμένη τρεις χιλιάδες λέι από κάποιον δικό μας Έλληνα, ο οποίος έφυγε για την Ελλάδα. Τώρα να αφήσω από πελάτες αυτούς που μου χρωστούν και να πιάσω άλλη πελατεία, δεν ξέρω τι θα πετύχω. Ενώ ετούτους εδώ τους έχω σίγουρους, πάω με την ελπίδα πως μια μέρα θα μου ξοφλήσουν το χρέος.

Ο Θωμάς δεν απάντησε. Έμεινε σκεφτικός με το βλέμμα καρφωμένο στα ιδρωμένα καπούλια της φοράδας, χωρίς να μπορεί να βρει λέξη ν' απαντήσει. Μια άγρια σκέψη άρχισε να τον βασανίζει. Διερωτώνταν μέσα του σε τι δουλειά θα τον έβαζε ο ξάδερφός του. Όλες οι δουλειές στη Ρουμανία ήταν μη χειρότερα. Το λίγο χρονικό διάστημα που πήγαινε με τον ξάδερφό του για διανομή του ψωμιού είχε καταλάβει κάτω από ποιες συνθήκες εργάζονταν οι υπάλληλοι των καταστημάτων, δεν του άρεσε καθόλου η ζωή τους.

— Ε! τι λες; τον ξαναρώτησε ο Χρήστος βλέποντας τη σιωπή του. Θα έπρεπε πιο γρήγορα να είχα φροντίσει να σε βάλω σε καμιά δουλειά, αλλά δεν το έκανα γιατί ήθελα να συνηθίσεις λίγο και όπως βλέπω πολύ γρήγορα την άρπαξες τη γλώσσα, είσαι πλέον ικανός να τα βγάλεις πέρα σε οποιαδήποτε δουλειά σε βάλω. Εγώ θα προτιμούσα να σε βάλω σε κανένα δικό μας, Έλληνα, ιδίως στο εστιατόριο αυτό που θα πάμε τώρα, εδώ κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό. Το αφεντικό είναι στενός μου φίλος. Είμαι βέβαιος πως αν του πω να σε πάρει δεν θα μου αρνηθεί. Θα μπορούσα να σε χώσω και σε κανένα άλλο εστιατόριο ή μπακάλικο, σε Ρουμάνο. Οι Ρουμάνοι είναι χειρότεροι. Όλα τα αφεντικά είναι Ολτένοι. Έχουν μπει από μικρά παιδιά σε αφεντικά, έχουν φάει ξύλο, έχουν υποφέρει, έχουν εργαστεί σκληρά μέρα - νύχτα. Καθώς και οι δικοί μας. Τα εστιατόρια και τα μπακάλικα κατά εξήντα τοις εκατό τα διατηρούν δικοί μας, Έλληνες. Εδώ στο Βουκουρέστι όλοι ήρθαν φτωχά παιδιά, όπως εσύ τώρα, πρώτα μπήκανε σε αφεντικά, όπως θ' αρχίσεις εσύ, υπόφεραν, έφαγαν ξύλο, κοιμήθηκαν πάνω στα τραπέζια, αλλά με υπομονή και με οικονομία κατάφεραν να είναι σήμερα αυτοί που τους βλέπεις, να έχουν κάποια αξία στην κοινωνία, να μην είναι πάντα κεφάλι προσκυνημένο σε αφεντικά. Αλλιώς δεν γίνεται, τα χρήματα δεν βγαίνουν με το καθησιό. Ε, τι λες; Θέλεις να ρωτήσω το αφεντικό τώρα που θα πάμε εκεί, αν θέλει να σε πάρει στη δουλειά του;

Ο Θωμάς και πάλι δεν απάντησε. Καθόταν σκεφτικός με το βλέμμα καρφωμένο συνέχεια στα ιδρωμένα καπούλια της φοράδας που έτρεχε τινάζοντας το κεφάλι της απειλητικά. Είχε κοκκινίσει το πρόσωπό του, τον είχε κόψει ιδρώτας λες κι είχε φάει καυτερή πιπεριά.

— Ω... δεν μπορείς να καθίσεις άλλο, επέμενε ο Χρήστος σε έντονο τόνο. Πρέπει ν' αρχίσεις να βγάζεις κι εσύ τα έξοδά σου, δεν ήρθαμε στη Ρουμανία να καθίσουμε. Έχω τόσον καιρό τώρα που σκέφτομαι πού να σε χώσω. Δεν είναι μόνον αυτό, αλλά υπάρχει μεγάλη ανεργία. Εσύ δεν ξέρεις πόσοι άνθρωποι μορφωμένοι, εγγράμματοι, γυρίζουν στους δρόμους, χτυπούν τις πόρτες των καταστημάτων, να μπουν ως απλοί υπάλληλοι για ένα κομμάτι ψωμί, όχι εσύ που ήρθες τώρα από την Ελλάδα, χωρίς γλώσσα, χωρίς κανένα επάγγελμα στο χέρι, χωρίς κεφάλαια. Δεν μπορείς να κάνεις τίποτε, γι' αυτό σκέφτηκα να σε χώσω αυτού μέσα που θα πάμε τώρα, να πιάσεις δουλειά, να μπεις στο νόημα του εμπορίου, με λίγη οικονομία, μία των ημερών ν' ανοίξεις καμιά δική σου δουλειά.

— Νομίζεις πως θα τα καταφέρω εγώ καμιά φορά στη ζωή μου; ρώτησε ο Θωμάς δύσπιστα.

— Γιατί όχι!... τον ενθάρρυνε ο Χρήστος. Αρκεί να έχεις υπομονή και θέληση, είσαι αρκετά έξυπνος, λίγα γράμματα ξέρεις, όμορφος είσαι, πες μου τι σου λείπει; Απολύτως τίποτε! Μόνον υπομονή και θέληση, καθώς σου προανάφερα!

— Θέληση έχω αρκετή ξάδερφε, αλλά υπομονή δεν σου εγγυώμαι, απάντησε ο Θωμάς μασώντας τα λόγια του.

— Πρέπει!... επέμενε ο Χρήστος τινάζοντας τα χαλινάρια της φοράδας. Αλλιώς δεν γίνεται!

— Πώς είπες προηγουμένως; πως εδώ στη Ρουμανία τα αφεντικά δέρνουν το προσωπικό; τον ρώτησε παράξενα.

— Ασφαλώς σε δέρνουν. Αν δεν είσαι προσεχτικός στη δουλειά σου και κάθε μέρα του κάνεις ζημιά, δεν θα σου χαρίσουν κάστανα, τον βεβαίωσε ο Χρήστος.

— Κι αυτοί κάθονται και τις μαζεύουν; ρώτησε κεντρισμένος.

— Τι θέλεις να κάνουν, όπου και να πάνε το ίδιο είναι, απάντησε με φυσικότητα ο Χρήστος.

— Α! Θεός φυλάξοι, όλα κι όλα, μόνο ξύλο δεν δέχομαι! απάντησε κεντρισμένος ο Θωμάς.

Η φοράδα σταμάτησε μόνη της μπροστά στην πόρτα του εστιατορίου, φυσώντας δυνατά από τα ρουθούνια, τινάζοντας το κεφάλι της. Έγειρε το κεφάλι της πίσω περιμένοντας να κατέβουν τα δυο ξαδέρφια, που εξακολουθούσαν να παραμένουν πάνω στο καρότσι συζητώντας.

— Λοιπόν, τι λες; είπε ο Χρήστος. Να πω στο αφεντικό τώρα που θα μπούμε, να σε προσλάβει;

Ο Θωμάς δεν απαντούσε, έμενε σκεφτικός με τα μάτια χαμηλωμένα.

— Έλα, πες μου! είπε ο Χρήστος έχοντας συνέχεια το βλέμμα καρφωμένο πάνω στο Θωμά, περιμένοντας την απάντησή του.

Ο Θωμάς βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση. Καταλάβαινε πως ο ξάδερφός του δεν αστειεύονταν. Το έδειχνε ο τόνος της φωνής του. Είχαν τελειώσει τα ψέματα. Αν του έλεγε όχι δεν του έρχονταν καλά. Ντρεπόταν, ίσως ο Χρήστος να μη δεχόταν να τον φιλοξενήσει πλέον. Τότε τι θα γινόταν; Πού θα πήγαινε; Χρήματα δεν είχε στην τσέπη να ανταπεξέλθει στα έξοδα της συντήρησής του, η ιδέα αυτή τον τρόμαζε. Εδώ δεν είχε να κάνει με τον πατέρα του, να κάνει νάζια, να ρίχνει κλωτσιές, να φωνάζει, να λέει «δεν θέλω». Ο Χρήστος εξακολουθούσε να έχει το βλέμμα καρφωμένο πάνω του περιμένοντας την απάντησή του, το ναι ή το όχι. Αυτοστιγμής δεν του δίνονταν καιρός να σκεφτεί.

— Πες του..., ψιθύρισε με αδύνατη φωνή που μόλις έβγαινε από τα χείλη του, με το κεφάλι κατεβασμένο, κατακκόκινος στο πρόσωπο σαν αστακός.

— Μπράβο! φώναξε χαρούμενος προσποιητά ο Χρήστος, τραβώντας το Θωμά από το μπράτσο, κατεβαίνοντας από το καρότσι. Τι φοβάσαι; τον ενθάρρυνε ο Χρήστος, εγώ θα περνάω δύο φορές την ημέρα με το ψωμί, μία το πρωί και μία το απόγευμα. Εκτός απ' αυτό, θα παρακαλέσω ιδιαίτερα το αφεντικό να σου φερθεί λιγάκι καλύτερα από τους άλλους. Αχ καημένε ξάδερφε, εγώ νόμιζα πως είσαι πιο θαρραλέος. Έλα, έλα! τον χαϊδολόγησε, πάψε, θα δεις πόσο ευχαριστημένος θα μείνεις!

Άνοιξαν τα πάνω καπάκια από το καρότσι, φορτώθηκαν από μια αγκαλιά φραντζόλες, μπήκαν μέσα στο εστιατόριο. Ήταν ακόμη πρωί, το εστιατόριο ήταν μεγάλο, στο βάθος είχε ένα μικρό πατάρι για τη μουσική, ο πάγκος με τα ποτά ήταν αντίθετα από τη μουσική, έβλεπε όλο το εστιατόριο. Στην αριστερή πλευρά του πάγκου με τα ποτά ήταν το μαγειρείο το οποίο επικοινωνούσε με το εστιατόριο από μια πορτίτσα μέσω του πάγκου. Το μαγειρείο είχε και μια μεγάλη τρύπα που έβλεπε στο εστιατόριο. Εκείνη η τρύπα χρησίμευε για τις παραγγελίες που έδιναν οι σερβιτόροι στο μαγειρείο. Το ταμείο ήταν απέναντι του πάγκου με τα ποτά και του μαγειρείου και το αφεντικό μπορούσε να ελέγχει εύκολα τους σερβιτόρους που έβγαζαν τις παραγγελίες.

Εκείνη την ώρα δεν υπήρχε κανένας πελάτης εκτός από δύο υπαλλήλους που ήταν στο μέσα μέρος του πάγκου με τα ποτά. Τακτοποιούσαν τα μπουκάλια με τα κρασιά στα ράφια. Ο ένας από τους υπαλλήλους ήταν στην ηλικία του Θωμά. Αδύνατος, γαλανομάτης, χτενισμένος με χωρίστρα στην αριστερή πλευρά, ντυμένος με μια άσπρη άπλυτη μπλούζα κι ένα λερωμένο πουκάμισο που το σκέπαζε η βρώμικη μπλούζα με μια κόκκινη γραβάτα δεμένη μ' ένα μεγάλο κόμπο· γυάλιζε από τη λέρα. Το βλέμμα του λίγο ονειροπόλο, λοξοκοιτούσε με ύφος περήφανο, εντυπωσίαζε τον εαυτό του. Georgicas. Ο άλλος

υπάλληλος ήταν ένας νεαρός έντεκα με δώδεκα χρονών, στρογγυλοπρόσωπος, άχρωμος, με αθώο παιδιάστικο βλέμμα, τα μαλλιά του άκοπα και άτακτα, φορούσε μια μακριά τρίλινη μαύρη μπλούζα που δεν ήταν στα μέτρα του, σκέπαζε ένα ξεκούμπωτο λερωμένο πουκάμισο που είχε χάσει το χρώμα του, άφηνε να φαίνεται η τρυφερή του σάρκα. Ένα παντελονάκι μακρύ φαγωμένο στα γόνατα, στα πόδια φορούσε ένα ζευγάρι μπαλωμένα παπούτσια στραβοτάκουνα χωρίς κορδόνια.

Το αφεντικό, ένας φαρδυπρόσωπος, με άγρια γκρίζα τρίχα στο κεφάλι, σηκωμένη σαν αγριόχοιρου, πυκνά φρύδια. άγριο βλέμμα, πλατιά μύτη, ένα μεγάλο φουντωτό τσιγκελωτό μουστάκι που έμοιαζε σαν κέρατα αφρικάνικου μεγάλου αγριοβούβαλου. Το στόμα του μεγάλο, χείλια χοντρά. Ήταν καθισμένος στο ταμείο, σκυμένος πάνω σε κάτι αποδείξεις, έκανε λογαριασμούς. Το μαλλιαρό κορμί του έμοιαζε σαν ένας τριχωτός γορίλας. Η όψη του προσώπου του έμοιαζε με αρχιληστή του παλιού καιρού.

— Καλημέρα αφεντικό! είπε ο Χρήστος χαρούμενος μόλις μπήκαν μέσα.

Εκείνος δεν απάντησε. Αρκέστηκε να τον χαιρετήσει με νόημα του κεφαλιού χωρίς να σηκώσει κεφάλι.

Προχώρησαν κι οι δυο τους με τα ψωμιά φορτωμένοι και τ' άφησαν σ' ένα μικρό πάγκο δίπλα στο ταμείο.

Ο νεαρός μεγαλύτερος υπάλληλος, ο Georgicas, βγήκε έξω από τον πάγκο με τα ποτά, παρέλαβε τα φρέσκα ψωμιά και παρέδωσε τα κρύα του Χρήστου. Όπως συνήθιζαν κάθε μέρα.

Ο Χρήστος πήγε προς το ταμείο, έριξε τα μάτια του σκεφτικός πάνω στο αφεντικό για λίγο, φαινόταν καθαρά πως δεν ήθελε να τον ενοχλήσει αυτή τη στιγμή, να του μιλήσει για το Θωμά.

Ο Θωμάς κρυφοκοιτούσε το Χρήστο με καρδιοχτύπι. Περίμενε ν' ανοίξει το στόμα του, να μιλήσει στ' αφεντικό, την καταδίκη του.

Ο Χρήστος κουνήθηκε λιγάκι στενάχωρος στη θέση του, ξερόξυσε το κεφάλι του, έγειρε προς τον πάγκο με τα ποτά δαγκώνοντας το κάτω χείλος σκεπτικά. Έριξε μια γρήγορη ματιά στο Θωμά, ο οποίος απέφυγε το βλέμμα του, έγειρε την πλάτη του, καμώνονταν πως κοίταζε κάτι διαφημίσεις από κρασιά κολλημένες στον τοίχο.

Σε μια στιγμή ακούστηκε η φωνή του Χρήστου να παραγγέλει στον Goergica δυο τσούικες, ρακί από δαμάσκηνα.

— Georgica! Για βάλε μας δυο εικοσιπενταράκια ρακί!

— Αμέσως!... απάντησε ο υπάλληλος. Με γρήγορες κινήσεις άρπαξε από το ράφι δυο άδεια εικοσιπενταράκια, έβγαλε το μπουκάλι από τον πάγκο, τα γέμισε και τ' άφησε πάνω στον πάγκο.

Ο Χρήστος τα πήρε και πλησίασε το Θωμά.

— Έλα ξάδερφε, πάρε να πιεις μια ρακή μαζί μου!

Ο Θωμάς έγειρε αργά την πλάτη του, έριξε ένα γρήγορο βλέμμα, μια στο Χρήστο, μια στη ρακή, αργοκούνησε το κεφάλι του αρνητικά λέγοντας:

— Ευχαριστώ, δεν θέλω.

— Έλα καημένε, πάρτο! επέμεινε ο Χρήστος.

— Δεν θέλω! είπε ο Θωμάς πεισματικά.

— Ω! Δεν μπορείς να πιεις μια ρακή μαζί μου; ξαναεπέμεινε ο Χρήστος παρακαλώντας τον.

— Σε παρακαλώ, άφησέ με ήσυχο, μη μου γίνεσαι φόρτωμα να με κεράσεις ρακή πρωί-πρωί! τον παρακάλεσε ο Θωμάς.

— Ε! τότες θέλεις να σε κεράσω μια μπύρα καλύτερα;

— Δεν θέλω τίποτε! είπε ο Θωμάς νευριασμένος.

Πάνω στην επιμονή του ενός και στην άρνηση του άλλου, το αφεντικό σήκωσε το κεφάλι του από τους λογαριασμούς, έριξε μια παράξενη ματιά πάνω τους.

Ο Χρήστος, επωφελούμενος από την ευκαιρία, αποτάνθηκε προς το αφεντικό μ' ένα στενάχωρο τόνο:

— Θέλω να τον κεράσω και δεν θέλει να πιει αφεντικό!

— Καλά κάνει! απάντησε εκείνος κοφτά.

— Έχει τώρα δυο μήνες εδώ στη Ρουμανία και δεν μπόρεσα να τον καταφέρω να βάλει πιοτό στο στόμα! εξακολούθησε ο Χρήστος.

— Γι' αυτό δεν πρέπει να στενοχωρηθείς, απάντησε εκ νέου το αφεντικό, χωρίς να σηκώσει κεφάλι.

— Ξέρεις τι παιδί είναι αφεντικό; Χρυσό παιδί! Δεν πίνει, δεν καπνίζει, δεν παίζει χαρτιά! τον παινούσε ο Χρήστος.

— Καλά κάνει! απάντησε μονότονα το αφεντικό.

— Τώρα ψάχνω να του βρω καμιά δουλειά αφεντικό.

— Καλά θα κάνεις! είπε εκείνος.

— Θέλω να βρω ένα σοβαρό μαγαζί σαν το δικό σου αφεντικό.

— Ψάξε...

— Δεν σου χρειάζεται κανένα παιδί, αφεντικό, να τον πάρεις στη δουλειά σου;

— Όχι!...

— Σε παρακαλώ αφεντικό, κάνε μου αυτή τη χάρη και πάρτον στο μαγαζί σου! παρακάλεσε ο Χρήστος πλησιάζοντας το αφεντικό με τα ρακιά στο χέρι.

— Δεν μου χρειάζεται, είμαι φουλ, συμπληρωμένος από προσωπικό.

— Το ξέρω αφεντικό! επέμεινε ο Χρήστος, αλλά σαν φίλοι που είμαστε τόσα χρόνια, σαν πατριώτες, κάνε μου τη χάρη! Θέλω να τον βάλω εδώ, στο δικό σου μαγαζί, γιατί είσαι ένας από τους σοβαρό-

τερους εστιάτορες, το μαγαζί δουλεύει πολύ καλά, θα μπει γρήγορα στο νόημα του εμπορίου, συνέχισε ο Χρήστος.

— Δεν μπορώ να πάρω άλλο προσωπικό! απάντησε με κούνημα του κεφαλιού, χωρίς να σηκώσει κεφάλι να τον κοιτάξει. Το μαγαζί δεν σηκώνει άλλο προσωπικό.

— Το ξέρω αφεντικό, αλλά εκεί που τρώνε τόσοι Ρουμάνοι ψωμί, ας φάει κι ένας Έλληνας παρτιώτης!

Το αφεντικό άφησε τους λογαριασμούς, κοίταξε το Χρήστο πάνω από τα φρύδια μ' άγριο ύφος και είπε με μια απελπιστική χειρονομία:

— Ξέρεις πόσοι έρχονται κάθε μέρα και με παρακαλούν να τους πάρω στη δουλειά μόνο και μόνο για το ψωμί; Έπρεπε να έχω όλα τα εστιατόρια του Βουκουρεστιού και πάλι δεν θα μπορούσα να τους πάρω όλους!

— Το ξέρω, το ξέρω αφεντικό, συμφώνησε ο Χρήστος. Αυτά του έλεγα κι εγώ του ξάδερφού μου, πως υπάρχει μεγάλη ανεργία, αλλά πες μου, τι να κάνω, να τον κρατήσω μαζί μου πάνω στο καρότσι, αλλά καθώς βλέπεις δεν βγαίνει, γι' αυτό θέλω να τον βάλω κάπου να μπει λιγάκι στο νόημα του εμπορίου και αργότερα βλέπουμε και κάνουμε.

— Λυπάμαι Χρήστο που θα σε στενοχωρήσω, είπε το αφεντικό γέρνοντας το κεφάλι του δεξιά με μια λυπημένη χειρονομία. Έχω παραπανίσιο προσωπικό, δεν μπορώ να επιφορτισθώ με περισσότερα έξοδα.

— Μην τον πληρώνεις αφεντικό! βιάστηκε ν' απαντήσει ο Χρήστος. Κράτησέ τον ένα μήνα, δυο... τζάμπα, χωρίς πληρωμή.

Το αφεντικό έμεινε σκεφτικό, έριξε ένα αδιάφορο βλέμμα στο Θωμά, τον μέτρησε από τα πόδια μέχρι το κεφάλι, τον κοίταξε, τον ξανακοίταξε με αδιαφορία, με σιχαμερό ύφος, σαν ένα άχρηστο αντικείμενο που δεν έχει καμιά αξία, που δεν παρουσίαζε κανένα ενδιαφέρον.

Ο Θωμάς στεκόταν όρθιος, ακίνητος στη θέση του, σαν ένα ζώο, όταν το βγάζει κανείς στην αγορά για πούλημα, αλλά το ζώο δεν σου το προσφέρει άλλος να σου εργαστεί τζάμπα, επί δυο - τρεις μήνες, για δοκιμή.

— Πάρτον αφεντικό, μη σκέφτεσαι! τον ενθάρρυνε ο Χρήστος.

Εκείνος ξεροξύθηκε στο κεφάλι σκεφτικός. Έστριψε το μουστάκι του. ξανάριξε μια ματιά στο Θωμά, μισόκλεισε τα μάτια του και απάντησε αρνητικά με κούνημα του κεφαλιού.

— Τι να τον κάνω, πού να τον βάλω;

— Ω, καημένε! είπε ο Χρήστος με μια αόριστη χειρονομία. Εσύ κάνεις τώρα σαν μια παροιμία που λέει «όποιος δεν θέλει να ζυμώσει όλη την ώρα κοσκινάει». Να, βάλτον να πλύνει πιάτα, ποτήρια, να

σφουγγαρίσει, να καθαρίσει, υπάρχουν τόσες δουλειές να κάνει εδώ μέσα.

— Ούτε ποτήρια δεν ξέρει να πλύνει! απάντησε το αφεντικό μέσα από τα σφιχτά του χείλια. Είναι αρχάριος και θα με καταστρέψει στα σπασίματα.

— Θα σου πληρώσω εγώ όλη τη ζημιά που θα σου κάνει! απάντησε ο Χρήστος και από το ύφος του φαινόταν ολοκάθαρα πως κατέβαλε κάθε προσπάθεια να πείσει το αφεντικό να τον προσλάβει.

— Μα δεν είναι μόνο τα σπασίματα αδερφέ μου! Είναι το φαγητό, ο ύπνος...

Ο Χρήστος δεν υποχωρούσε. Επέμεινε πεισματικά να πείσει το αφεντικό με οποιοδήποτε τρόπο να πάρει το Θωμά στη δουλειά του. Εξακολούθησε να μιλάει με πεποίθηση στον εαυτό του.

— Άκουσε αφεντικό, βάσταξέ τον δυο μήνες εδώ μέσα, όσο να συνηθίσει λιγάκι και τον παίρνω από δω!

— Καλό είναι κι αυτό! χαμογέλασε το αφεντικό. Σε μένα να σπάει ποτήρια, να έχω πονοκέφαλο όσο να τον μάθω και μετά... να τον πας αλλού έτοιμον!

— Σου είπα, το φαΐ και τα σπασίματα θα τα πληρώσω εγώ!

— Α, όχι! Αυτό δεν το δέχομαι γιατί είμαστε φίλοι!

— Αμ τότε; Τι πρέπει να γίνει αφεντικό; Δος μου κι εσύ μια ιδέα σαν καλός φίλος μου, να βγω απ' αυτό το μπελιά.

Το αφεντικό ζάρωσε τα χείλια του σκεπτικά με το βλέμμα καρφωμένο στο Θωμά, τον μετρούσε, τον κοίταζε, σα να ήθελε να τον αγοράσει με την οκά.

— Μ... ναι..., ψιθύρισε σιγά μέσα από τα σφιχτά του χείλια. Θα τον πάρω μόνο και μόνο για το χατήρι σου, Επειδή είμαστε φίλοι, αλλά σου το κάνω γνωστό από τώρα. Θα τον κρατήσω για δυο μήνες χωρίς πληρωμή. Δεν θέλω να μου δώσεις τίποτε, ούτε για φαγητό, ούτε για σπασίματα. Εκτός κι αν μου κάνει μεγάλη ζημιά, θα χρεωθεί σε βάρος σου. Μετά από δυο μήνες, αν δω πως είναι καλός και μου κάνει, μπορεί να τον κρατήσω και να του δώσω κάτι. Συμφωνείς μαζί μου; έχει καλώς. Δεν συμφωνείς; κοίταξε τη δουλειά σου και άφησέ με ήσυχο.

— Και βέβαια συμφωνώ!... πήδησε χαρούμενος ο Χρήστος αρπάζοντας το χέρι του αφεντικού τινάζοντάς το δυνατά, αραδιάζοντας χίλιες δυο ευχές. Χαϊρλίτικα! Εύχομαι καλό στερέωμα, να τα καλοπεράσει, σε βεβαιώνω πως θα μείνεις πολύ ευχαριστημένος απ' αυτόν!

— Αυτό δεν το ξέρουμε, θα το δούμε, απάντησε εκείνος δύσπιστα, λοξοκοιτώντας συνέχεια το Θωμά που στέκονταν λίγο παραπέρα με κρυάδα στην καρδιά.

Δεν του άρεσε καθόλου η συμφωνία αυτή που κλείστηκε σε βάρος του ανάμεσα στο Χρήστο και το αφεντικό. Έμοιαζαν πιο πολύ σαν δυο ζωέμποροι παρά σαν έντιμοι, λογικοί και ηθικοί άνθρωποι. Ο ένας προσπαθούσε να τον ξεφορτωθεί επειδή οι συνθήκες της ζωής και τα έξοδα τον επιβάρυναν, δεν του επέτρεπαν να τον φιλοξενήσει άλλο πια. Από την άλλη πλευρά το αφεντικό ήταν απόλυτα ευχαριστημένο γιατί θα τον εκμεταλλεύονταν κανένα χρόνο. Αν δεν του έφευγε. Αυτά ήταν νάζια δικά του και παλιά τερτίπια, πως τάχα δεν είχε ανάγκη από προσωπικό. Πριν από δυο μέρες του είχε φύγει ένας καλός μπάρμαν. Όταν έβρισκε τέτοιες ευκαιρίες, του άρεσε να σπάει κόκκαλα.

Ακούς εκεί! έλεγε μέσα του, πού ακούστηκε αυτό, να προσφέρεται κανένας με χίλια δυο παρακάλια να εργαστεί τζάμπα! Επιπλέον να φορτωθούν όλα τα σπασμένα στη ράχη του! Του ερχόταν να το βάλει στα πόδια, να τρέξει, να φύγει μακριά, να πάρει τα μάτια του, να τους μουντζώσει και τους δυο, να τους στείλει στο διάβολο. Αλλά πού θα πήγαινε; Αυτός δεν γνώριζε κανέναν μέσα σ' αυτή τη μεγαλούπολη, πρωτεύουσα της Ρουμανίας, που έμοιαζε με λαβύρινθο, γεμάτο άγρια θηρία έτοιμα να τον κατασπαράξουν. Δεν μπορούσε να βρει διέξοδο. Χρήματα δεν είχε στην τσέπη του. Για πρώτη φορά στη ζωή του αντιμετώπιζε άλυτο πρόβλημα, Να είναι υποχρεωμένος να υποκύψει στη μοίρα του. Τον πήρε το παράπονο. Έγειρε την πλάτη του να μη φανερωθεί πως έκλαιγε. Σφούγγισε τα δάκρυά του με τρόπο με την απαλάμη του χεριού του. Έμεινε για λίγο σκεπτικός. Μονομιάς η συγκίνησή του μετατράπηκε σε μια αγανάκτηση, γεμάτη μίσος και κακία για εκδίκηση. Έσφιξε δυνατά τις γροθιές, έτριξε τα δόντια και είπε στον εαυτό του: Όχι, όχι! δεν θα καθίσω να με εκμεταλλευτούν! Πρέπει στην αρχή να υποκύψω, όσο να συνηθίσω λίγο τη γλώσσα, να γνωρίσω τον κόσμο, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου και αργότερα βλέπω τι θα κάνω.

Το αφεντικό με το Χρήστο είχαν κατεβάσει αρκετά ρακιά. Το αφεντικό εξιστορούσε τα περασμένα της ζωής του. Καυχιόταν για τη μιζέρια και το ξύλο που είχε φάει από τα αφεντικά, όταν πρωτοπήγε στη Ρουμανία. Ο Θωμάς κρυφάκουγε όλη τη συζήτηση. Έριξε μια γρήγορη ματιά στο αφεντικό. Δεν του άρεσε καθόλου αυτό το αγριόμουτρο. Ήταν πολύ αντιπαθητικός, ένας αγριάνθρωπος, από κείνους που δεν ήξεραν να γελάσουν. Τελευταία άκουσε το Χρήστο να ρωτάει:

— Λοιπόν!... σύμφωνοι αφεντικό. Θα τον φέρω να σου τον παραδώσω αύριο το πρωί.

— Φέρτον, φέρτον, ακούστηκε η βαρειά φωνή του.

Ο Χρήστος γύρισε, φώναξε το Θωμά.

— Πάμε ξάδερφε!

Ο Θωμάς τον ακολούθησε σιωπηλός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η φοράδα μόλις τους είδε, φύσηξε δυνατά τα ρουθούνια, κούρδισε τα νεύρα της και περίμενε με νευρικότητα. ανήσυχη, ν' ανέβουν τα δυο ξαδέρφια πάνω στο καρότσι για να ξεκινήσει.

Ανέβηκαν κι οι δυο αμίλητοι. Ο Χρήστος πήρε τα χαλινά στο χέρι μαζί με το καμουτσίκι. Τίναξε τα χαλινά πάνω στα καπούλια της φοράδας, σφύριξε το καμουτσίκι στον αέρα και φώναξε προς τη φοράδα:

— Χα!... Ντε!...

Η φοράδα τινάχτηκε μονομιάς με καλπασμό. Ο Χρήστος φαινόταν χαρούμενος για την επιτυχία του. Δεν μιλούσε. Ο Θωμάς, στενοχωρημένος. Σε μια στιγμή ο Χρήστος έσπασε τη σιωπή:

— Πολύ τυχερός ήσουν ξάδερφε, τον κατάφερα να σε πάρει στη δουλειά του! είπε στο Θωμά χαρούμενος.

— Το να εργαστεί κανένας τζάμπα, το θεωρείς επιτυχία; απάντησε ο Θωμάς ειρωνικά.

— Έχεις δίκιο γιατί εσύ δεν ξέρεις τι εστί ανεργία. Αν πάλι εσύ νομίζεις πως εγώ σε αδίκησα, μην πας. Τράβα και βρες μόνος σου κάπου αλλού, όπου εσύ νομίζεις πως είναι καλύτερα, του είπε κοφτά.

Ο Θωμάς ντράπηκε. Δεν βρήκε απάντηση να δώσει στον ξάδερφό του, ξεροκατάπιε το σάλιο του κοκκινίζοντας.

Η φοράδα έτρεχε συνέχεια σέρνοντας τον βαρύ όγκο του καροτσιού με ευσυνειδησία, σταματώντας μόνη της στο κάθε μαγαζί που έδιναν ψωμί, μέχρι που τελείωσε η διανομή. Στη συνέχεια πέρασαν από ένα κατάστημα ρουχισμού, του αγόρασε δυο σταχτιές τρίλινες μπλούζες και τράβηξαν αμίλητοι για το σπίτι όπου τους περίμενε η γυναίκα του Χρήστου με το τραπέζι στρωμένο για φαγητό.

— Καλά που ήρθατε, κοντεύει να κρυώσει το φαΐ, είπε στενάχωρα. Τόχω μια ώρα βγαλμένο από τη φωτιά. Τι πάθατε κι αργήσατε τόσο σήμερα;

— Τι φαΐ μας έκανες σήμερα; ρώτησε ο Χρήστος πετώντας το πακέτο με τις μπλούζες πάνω σ' ένα μπαούλο στην άκρη της τραπεζαρίας, κρεμώντας ταυτόχρονα το κασκέτο σ' ένα καρφί του τοίχου.

— Κρέας στιφάδο, απάντησε η γυναίκα του παραπονιάρικα. Δεν ξέρει τι να μαγειρέψει κανείς όλον τον καιρό.

Η κοπελίτσα, που ήταν στο υπνοδωμάτιο, έτρεξε χαρούμενη και κρεμάστηκε στο λαιμό του μπαμπά της με εύθυμα ξεφωνητά.

— Μπαμπά! μπαμπά! τι καλά μας έφερες σήμερα;

— Σήμερα δεν σας έφερα τίποτε κοπέλα μου, της απάντησε αυτός σηκώνοντάς την στην αγκαλιά του.

— Α! έκανε η κοπέλα με μια άσχημη γκριμάτσα. Μου υποσχέθηκες πως θα μου αγοράσεις ένα φουστάνι. Πότε θα μου το αγοράσεις;

— Θα σου το αγόραζα σήμερα, αλλά δεν μπόρεσα, δικαιολογήθηκε αυτός. Σήμερα είχα ν' αγοράσω κάτι άλλο που ήταν πολύ αναγκαιότερο. Αγόρασα δύο μπλούζες για τον θείο Θωμά. Αύριο θα πάει για δουλειά.

— Αλήθεια; θα πάει για δουλειά; ρώτησε η γυναίκα του. Μπράβο σου! Πού κατάφερες να τον τακτοποιήσεις;

— Στο εστιατόριο κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό, στον δικό μας τον Έλληνα, απάντησε ο Χρήστος.

Πλησίασε μια ντουλάπα, την άνοιξε, πήρε το μπουκάλι με το ρακί, γέμισε δυο ποτήρια, φώναξε το Θωμά που καθόταν έξω στην αυλή σ' ένα πρόχειρο κάθισμα στον ίσκιο του σπιτιού.

— Έλα μέσα ξάδερφε να πιούμε από μια ρακή, να μας ανοίξει η όρεξη για φαΐ.

Ο Θωμάς δεν είχε καμιά όρεξη, θα προτιμούσε να τον αφήσουν ήσυχο. Ντράπηκε όμως να πει δεν θέλω, δεν ήθελε να δώσει αφορμή να καταλάβουν πως ήταν δυσαρεστημένος εξ αιτίας που του βρήκαν δουλειά. Σηκώθηκε από το κάθισμα, πήγε και κάθισε στο τραπέζι άκεφα.

Η γυναίκα του Χρήστου σερβίρισε το φαγητό στα πιάτα. Έγειρε το κεφάλι της και ρώτησε το Θωμά χαρούμενα:

— Αλήθεια Θωμά; μου είπε ο Χρήστος πως σου βρήκε δουλειά στον δικό μας τον Έλληνα, στο εστιατόριο. Χαϊρλίτικα, να τα καλοπεράσεις!

Ο Θωμάς δεν απάντησε. Το πρόσωπό του είχε κοκκινίσει. Ο Χρήστος, ο οποίος καταλάβαινε την πάλη μέσα του, θέλησε να του απομακρύνει τις σκέψεις που τον έδερναν. Βιάστηκε να σηκώσει το ποτήρι με το ρακί και να προσθέσει:

— Άει, στην υγειά μας! Έλα πιες τη ρακή και μη στενοχωριέσαι.

— Γιατί στενοχωριέται; ρώτησε παράξενα η γυναίκα του. Επειδή του βρήκες δουλειά; Μ' αυτό πρέπει να χαρεί, όχι να στενοχωρηθεί!

— Ε!... δεν καταλαβαίνεις, πρόσθεσε ο Χρήστος. Έτσι είναι στην αρχή όταν πρωτοπιάνει κανείς δουλειά, δυσκολεύεται, όσο να συνηθίσει. Άντε, γειά μας! Έφερε το ποτήρι στα χείλια του και ρούφηξε το πιοτό μονορούφι.

Ο Θωμάς ήπιε το μισό, τον έκαψε στο λαρύγγι. Ξέσπασε σ' ένα πνιγμένο βήχα.

— Αχα, χα! έκανε ο Χρήστος αστειευόμενος. Δεν είσαι μαθημένος στο πιοτό. Πρέπει να συνηθίσεις να τραβάς κάπου κάπου από κανένα,

αλλά όχι πολύ γιατί είναι άσχημο πράμα, όταν το συνηθίσει κανείς. Δεν μπορεί να λυτρωθεί απ' αυτό κι αντί να το πιεις σε πίνει.

— Δεν μου είπατε, πόσο θα τον πληρώσει; ρώτησε η γυναίκα του.

— Για την ώρα τίποτε, απάντησε ο Χρήστος ξαναγεμίζοντας το ποτήρι με ρακή.

Η γυναίκα του, αφού τελείωσε το σερβίρισμα, κάθισε στο κάθισμα, σταύρωσε τα χέρια της πάνω στο τραπέζι, έμεινε για λίγο σκεφτική, σαν να μην είχε ακούσει καλά τον άντρα της και τον ξαναρώτησε:

— Πώς είπες; δεν θα τον πληρώσει καθόλου;

— Όχι τώρα στην αρχή όσο να συνηθίσει γυναίκα! απάντησε αυτός με το κεφάλι σκυμένο πάνω στο πιάτο ανακατεύοντας με το πηρούνι το φαγητό.

— Μπα! πού ακούστηκε αυτό! πρόσθεσε αυτή παραξενεμένη με βουρκωμένο πρόσωπο. Ακούς εκεί, να εργαστεί τζάμπα, να μην του δώσει τίποτε του παιδιού!

— Τι θέλεις να γίνει γυναίκα! είναι η κατάσταση τέτοια, υπάρχει μεγάλη ανεργία, ο κοσμάκης πεθαίνει της πείνας, πάνε και παρακαλάνε τα αφεντικά να εργαστούν τζάμπα, μόνο και μόνο για το ψωμί, είπε με μια απελπιστική χειρονομία. Ρώτησέ τον να σου πει ο ίδιος με πόσα παρακάλια τον κατάφερα να τον πάρει στη δουλειά του. Κι αυτό το έκανε μόνο και μόνο επειδή είναι πελάτης μου και στενός μου φίλος, διαφορετικά δεν τον έπαιρνε. Εν μέρει το δικαιολογώ το αφεντικό, γιατί καθώς βλέπεις ο Θωμάς είναι τελείως αρχάριος, δεν έχει ιδέα από καμιά δουλειά, ούτε τη γλώσσα γνωρίζει καλά, για δυο μήνες θα τον βαστάξει μόνο με φαγητό και ύπνο. Όταν συνηθίσει και του αρέσει του αφεντικού θα τον κρατήσει και θ' αρχίσει να του δίνει κάτι. Πες μου, πού αλλού να τον έβαζα; Έχω τόσο καιρό που ψάχνω να τον βολέψω κάπου. Δεν θέλει να τον πάρει κανένας, όλα τα αφεντικά εκμεταλλεύονται την κατάσταση της ανεργίας. Ύστερα πέφτουν ένα σωρό φτωχά χωριατόπαιδα τα οποία τα προσφέρουν οι γονείς τους να εργαστούν τζάμπα, να γλυτώσουν απ' αυτά, δεν έχουν με τι να τα θρέψουν. Κατάλαβες ή όχι; Εσείς δεν ξέρετε πού ζείτε και τι γίνεται έξω γιατί τη φροντίδα την έχω εγώ, σας έρχονται όλα έτοιμα στο σπίτι, απάντησε ξαναμένος.

— Έχεις δίκιο, τον δικαιολόγησε αυτή στενάχωρα, με θλιμένο ύφος. Κακό πράμα να καταντάει ο άνθρωπος σ' αυτά τα χάλια, χειρότερα από ένα ζώο!...

— Χμ..., φύσηξε ο Χρήστος αγαναχτισμένος, τρώγοντας λαίμαργα, με νευρικότητα. Εξακολούθησε να μιλάει. Το ζώο, δεν το βρίσκεις τζάμπα στο δρόμο! Πρέπει να το αγοράσεις, αν έχεις χρήματα, αν δεν έχεις με τι να το αγοράσεις; Γίνεσαι εσύ ζώο! Ενώ τον άνθρωπο τον

βρίσκεις τζάμπα στο δρόμο, κατάλαβες γυναίκα τι γίνεται ή όχι; Ο άνθρωπος δεν έχει την αξία ούτε ενός ζώου!

— Ναι..., ναι..., ψιθύρισε αυτή κουνώντας το κεφάλι με θλίψη, τρώγοντας ανόρεχτα.

Ο Θωμάς έτρωγε με το κεφάλι σκυμένο χωρίς να προφέρει λέξη. Πάντως καταλάβαινε πως η κατάσταση ήταν πολύ άσχημη. Το μετάνοιωσε που έφυγε από την πατρίδα. Εγκατέλειψε γονείς, περιφρόνησε γράμματα και πήγε πού; Στη Ρουμανία να σκλαβωθεί!

Η κοπέλα είχε σταματήσει να τρώει. Κοιτούσε αφηρημένη τον μπαμπά της. Επικράτησε σιγή... Όλοι έτρωγαν σιωπηλοί κι έπιναν το σπρήτς, άσπρο κρασί στον πάγο με σιφόνι. Αφού έφαγαν ο Χρήστος πήγε και ξάπλωσε στο κρεβάτι για μια ώρα, όπως συνήθιζε κάθε μέρα μετά το φαγητό. Ο Θωμάς με την κοπέλα βγήκαν να κάνουν μια βόλτα προς το πάρκο της Πύλης του Θριάμβου εκεί κοντά. Η γυναίκα του Χρήστου είχε ανάψει το καζάνι έξω στην αυλή για μπουγάδα.

Ο Θωμάς με την ανεψιά του την Ευανθία έφεραν γύρα στο πάρκο που το στόλιζε η πρασινάδα των δέντρων και τα ποικίλα χρωματιστά όμορφα λουλούδια. Ο καιρός ήταν πολύ γλυκός, τα τεόδεντρα άφηναν μια αρωματική μυρωδιά που πλημμύριζε την ατμόσφαιρα, ο ουρανός ήταν ολοκάθαρος και ξάστερος! Ο ήλιος ζέσταινε, γλυκά τα πουλάκια κελαδούσαν χαρούμενα. Όμορφη, όμορφη, πολύ όμορφη η ζωή! σκεφτόταν ο Θωμάς. Πολύ κακό πράμα να πάει να σκλαβωθεί κανένας, να μη μπορεί να χαρεί τη φύση, να δει τον ήλιο! Όσο προσπαθούσε να διώξει την ιδέα αυτής της δουλειάς, του ήταν αδύνατο. Κοιτούσε την ανηψιά του πώς πήγαινε χαρούμενη και γελαστή, ξέγνοιαστη, χωρίς καμιά σκοτούρα. Πότε άγγιζε το ένα, πότε το άλλο, έμοιαζε με πεταλούδα.

Όταν επέστρεψαν ο ήλιος είχε πάρει να γείρει. Ο Χρήστος είχε βγάλει ένα κάθισμα στην αυλή, έπινε τον καφέ του και απολάμβανε το τσιγάρο του. Η γυναίκα του, η Βαγγελιώ, που είχε απλώσει τα ρούχα πάνω στο σανιδένιο φράχτη, τα δοκίμαζε ένα ένα να δει αν στέγνωσαν.

— Καλώς τα παιδιά μας! τους είπε η Βαγγελιώ μόλις μπήκαν στην αυλή.

— Πού είχατε πάει; τους ρώτησε ο Χρήστος αφήνοντας το άδειο φλυτζάνι σε μια πλάκα της λιθόστρωτης αυλής.

Η κόρη του τον πλησίασε, τον φίλησε και είπε χαρούμενη:

— Είχαμε πάει στο πάρκο μπαμπά.

— Τι είδατε εκεί; τη ρώτησε και περνώντας το χέρι του στη μέση της την τράβηξε κοντά του τη φίλησε στοργικά στο ροδοκόκκινο μάγουλο.

— Τι άλλο μπορεί να δει κανείς στο πάρκο εκτός από όμορφα λουλούδια! απάντησε αυτή. Ω! μπαμπά, είναι τόσο ωραία στο πάρκο, δεν χορταίνει κανείς να το απολαμβάνει. Γιατί δεν έρχεσαι κι εσύ με τη μαμά να κάνουμε όλοι μαζί μια βόλτα; τον παρακάλεσε.

— Μα... εγώ δεν έχω καιρό για περίπατο κορίτσι μου! της απάντησε στοργικά. Οι ώρες της δουλειάς μου δεν μου το επιτρέπουν. Σταμάτησε για λίγο, την κοίταξε γλυκά κατάματα και είπε: Την Κυριακή που μας έρχεται, σου υπόσχομαι πως θα πάμε όλοι μαζί, κατάλαβες;

Αυτή δεν απάντησε. Αρκέστηκε να κουνήσει το κεφάλι της με χαρούμενο ύφος. Άστραφταν τα μάτια της από χαρά.

Την άφησε, αργοσηκώθηκε από την καρέκλα, ξεροτεντώθηκε, πέρασε το χέρι στο μαλιαρό ξεκούμπωτο στήθος, το χάιδεψε, κούμπωσε το ριγέ πουκάμισο, μπήκε στο υπνοδωμάτιο, φόρεσε το τρίλινο σακάκι και το κασκέτο και ξαναβγήκε στην αυλή. Έριξε μια ματιά στο Θωμά που όλη αυτή την ώρα στέκονταν όρθιος, σκεφτικός και λυπημένος. Κούνησε το κεφάλι του αινιγματικά, ζάρωσε τα χείλια του δυσαρεστημένος, ανασήκωσε τους ώμους του αδιάφορα και του είπε:

— Ε!.., τι λες ξάδερφε, εγώ θα βγω μια γύρα στα μαγαζιά για εισπράξεις, θέλεις να έρθεις μαζί μου;

— Έρχομαι, απάντησε ο Θωμάς ανασηκώνοντας τους ώμους αδιάφορα.

Ξεκίνησαν να φύγουν.

— Τι ώρα θα γυρίσετε; ρώτησε η γυναίκα του μαζεύοντας τα πλυμένα ρούχα στην αγκαλιά της. Μην αργήσετε πολύ και με κάνετε να περιμένω με το τραπέζι στρωμένο μέχρι αργά τη νύχτα.

— Καλύτερα να μην περιμένετε, φάτε εσείς, ίσως αργήσουμε, είπε ο Χρήστος.

— Θέλετε ν' αφήσω την κατσαρόλα με το φαγητό πάνω στη σόμπα να είναι ζεστό;

Ο Χρήστος έμεινε για λίγο σκεφτικός. Της απάντησε μπερδεμένος μασώντας τα λόγια:

— Μ!... μπα!... καλύτερα μην το αφήσεις, ίσως τσιμπήσουμε κάτι έξω.

— Κοίταξε μην πιεις πάλι! του είπε αυτή με βλέμμα παρακαλεστικό.

— Όχι, όχι! της απάντησε αυτός χαμογελαστός με πονηρό βλέμμα.

Ξεκίνησαν ο ένας δίπλα στον άλλο αμίλητοι.

— Πολύ σιωπηλό και σκεφτικό σε βλέπω σήμερα ξάδερφε, ρώτησε ο Χρήστος.

Ο Θωμάς δεν απάντησε. Αρκέστηκε ν' ανασηκώσει τους ώμους του, βαδίζοντας με το κεφάλι σκυμένο.

— Με συγχωρείς, συνέχισε ο Χρήστος, με σοβαρό τόνο. Νομίζω

είσαι αρκετά μεγάλος, ώριμος στο μυαλό. Φαντάζομαι, όταν ξεκίνησες από την Ελλάδα για νάρθεις εδώ, έφυγες με κάποιο σκοπό, να προοδεύσεις. Έτσι φύγαμε όλοι, με ένα γλυκό όνειρο να κάνουμε χρήματα, να γυρίσουμε πλούσιοι στην πατρίδα. Χωρίς όμως να διερωτηθούμε πώς βγαίνουν τα χρήματα. Αλλιώς τα σκεπτόμαστε τα πράγματα, αλλιώς τα βρίσκουμε, μονομιάς βρισκόμαστε σ' ένα άγνωστο περιβάλλον απροστάτευτοι, σαν ένας ναυαγός χωρίς ελπίδα, πέφτουμε μονομιάς σε απογοήτευση. Η μόνη ελπίδα που μας μένει είναι να σκύψουμε το κεφάλι, να πάμε να παρακαλέσουμε τα αφεντικά να μας προσλάβουν για ένα κομμάτι ψωμί στην αρχή. Το ξέρω, είναι πολύ λυπηρό, υποτιμητικό και απάνθρωπο να φτάσει ο άνθρωπος σ' αυτό το σημείο αλλά... έλα, πες μου τι μπορούμε να κάνουμε σε μια τέτοια περίπτωση; Απολύτως τίποτε!... Είμαστε υποχρεωμένοι να υποκύψουμε στην αρχή με κάποια ελπίδα πως με τον καιρό θα βελτιώσουμε την κατάστασή μας. Με το σκοπό αυτό τραβάμε εμπρός και οι περισσότεροι τα καταφέρνουν να βγουν από τη λάσπη, να βελτιώσουν λιγάκι την κατάστασή τους, αλλά χωρίς εργασία κανείς δεν μπορεί να προκόψει, ούτε να ζήσει. Εκτός απ' αυτούς τους λίγους άρχοντες που άρπαξαν τη γη και καταπάτησαν ασυνείδητα τα ανθρώπινα δικαιώματα! Εγώ, για να είμαι καλός και αθώος δεν μπόρεσα να προκόψω καθώς βλέπεις. Ίσα ίσα όσο ψωμοζώ. Τώρα εσύ, αν νομίζεις πως έχεις την ικανότητα να αυτοδημιουργηθείς με διαφορετικό τρόπο, χωρίς να εργαστείς, χαλάλι σου, τράβα μπροστά.

Ο Θωμάς τον άκουγε με προσοχή και ενδιαφέρον αυτή τη φορά. Για πρώτη φορά λάβαινε υπόψη του τις κουβέντες του Χρήστου. Τον αγαπούσε, τον σεβόταν. Του φέρθηκε καλά όλο αυτό τον καιρό που τον φιλοξενούσε. Ταυτόχρονα τον λυπόταν κιόλας που ήταν φτωχός, ζούσε άσχημα.

Είχαν φτάσει στο πρώτο καπηλειό που έδινε ψωμί ο Χρήστος. Πήγαινε να εισπράξει. Σταμάτησαν στην εξώπορτα. Ο Θωμάς στάθηκε αντίκρυ στο Χρήστο κοιτώντας τον με βλέμμα αγάπης και συγκίνηση. Του χαμογέλασε θλιμένα. Έβαλε τα χέρια του πάνω στους ώμους του Χρήστου και του είπε φιλικά, θλιμένα, με σταθερό όμως τόνο:

— Σ' ευχαριστώ ξάδερφε για τη συμβουλή σου και για όλη τη θυσία που έκανες για μένα. Μένω για πάντα υπόχρεος. Καταλαβαίνω πολύ καλά την κατάσταση. Θα πάω να εργαστώ τζάμπα στο κάτεργο εκείνο. Δεν θέλω από τώρα και στο εξής να τραβάς τη σκοτούρα μου. Θα δεις πως θα τα καταφέρω να τα βγάλω πέρα μόνος μου, χωρίς πλέον τη βοήθειά σου.

— Εύχομαι ο Θεός να σε βοηθήσει, απάντησε ο Χρήστος καλόκαρδα. Πάμε τώρα μέσα να σε κεράσω κάτι, είπε χαρούμενος. Αλλά πρόσεξε,

δεν θέλω να μου αρνηθείς πάλι! τον απείλησε αστειευόμενος με το δάχτυλο.

— Θα πιω! απάντησε πρόθυμος.

Μπήκαν μέσα κι ο Χρήστος τράβηξε κατευθείαν στο μπαρ. Γύρισε προς το Θωμά και τον ρώτησε:

— Τι θέλεις να πιούμε ξάδερφε; Τσούικα, ρακή, μπύρα ή σπρίτς;

Ο Θωμάς έμεινε για λίγο σκεφτικός. Μετά μουρμούρισε:

— Μ!..., ξέρω εγώ, τι λες εσύ να πιούμε;

— Εγώ λέω να πιούμε από μια τσούικα, να μας ανοίξει η όρεξη! απάντησε εύθυμα ο Χρήστος. Έκανε να δώσει την παραγγελία. Σταμάτησε αμέσως μετανοιωμένος.

— Όχι, είπε σιγανά στο Θωμά. Ξέρεις τι σκέφτηκα; Ας μη βιαστούμε. Να φέρουμε πρώτα γύρα τα μαγαζιά, να κάνω λίγη είσπραξη και μετά καθόμαστε σε κανένα εστιατόριο της προκοπής να έχει και μουσική, να τσιμπήσουμε κανένα καλό μεζεδάκι και πιούμε ένα ποτήρι κρασί του πάγου με σιφόνι. Συμφωνείς;

— Θαυμάσια ιδέα, απάντησε χαρούμενος ο Θωμάς.

Το καπηλειό ήταν ένα από τα πιο ελεεινά, πολύ γνωστό, δεν παρουσίαζε κανένα ενδιαφέρον για το Θωμά. Πήγαινε κάθε μέρα με το Χρήστο στη διανομή του ψωμιού. Το αφεντικό ήταν Ρουμάνος. Ένας μεσήλικας ξεραγκινός, λες και θρέφονταν με σκουλήκια, αξύριστος, βρωμερός, δεν έκανε μεγάλη κατανάλωση ψωμιού, τέσσερα - πέντε ψωμιά την ημέρα, αλλά ήταν κακοπληρωτής, τον είχε βάλει κάπου εκατό λέι μέσα τον δύστυχο Χρήστο, δεν ήθελε να τον πληρώσει. Είδε κι έπαθε να του βγάλει δεκαπέντε λέι αυτή τη βραδιά.

Βγήκαν, τάχυναν το βήμα τους. Είχε πάρει να σκοτεινιάσει. Ο καιρός ήταν ζεστός, καλοκαίρι. Ο κόσμος περιφέρονταν χωρίς σακάκι, οι δρόμοι ήταν γεμάτοι κίνηση, η πόλη βούιζε από το θόρυβο των τραμ. Αυτοκίνητα, καρότσια των χωρικών συρόμενα από άλογα και βόδια πηγαινοέρχονταν με διάφορα είδη τροφοδοτώντας την πρωτεύουσα. Στο ένα μαγαζί έμπαιναν, στο άλλο έβγαιναν, αλλού εισέπρατε ο Χρήστος, αλλού όχι. Πολύ λίγοι ήταν οι πελάτες αυτοί που τον πλήρωναν. Οι περισσότεροι του λέγανε, ο ένας δεν έχω τώρα, ο άλλος πέρασε αύριο. Είχαν τελειώσει με όλους τους πελάτες. Ο Χρήστος ήταν φούρκα, θυμωμένος, καταστενοχωρημένος, βλαστημούσε την κάθε φορά που έβγαινε από το κάθε μαγαζί άπρακτος.

— Τα βλέπεις τα χάλια μας, ξάδερφε, είπε στο Θωμά αγανακτισμένος. Εδώ σε θέλω γερο-διάβολε, να σηκώνεσαι κάθε πρωί με τη νύχτα στο κεφάλι, άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνα, με τις βροχές, τα χιόνια και την κάψα του ήλιου, να αψηφάς τον εαυτό σου, να τους εξυπηρετήσεις με ψωμί προθυμότατος, να φάνε να φαρμακώ-

σουν, να το πουλήσουν να πλουτίσουν!... Όταν πας να εισπράξεις πηγαίνεις ταπεινά με το σου φιλώ το χέρι και όχι μόνο δεν σε πληρώνουν, αλλά σε περιφρονούν, δεν σε λαβαίνουν καθόλου υπόψη, σε διώχνουν άπρακτο. Το αφεντικό από την άλλη μεριά σηκώνει τον κόσμο με τις φωνές γιατί δεν του πηγαίνεις τα χρήματα. Άστα..., άστα..., χάλια, τη σιχάθηκα τούτη τη βρωμοδουλειά, ήθελα να φύγω, να πάρω τα μάτια μου, αλλά πες μου, πού να πάω και τι δουλειά να κάνω; Έχω τόσα χρόνια στη Ρουμανία χωρίς να μπορέσω να κάνω καμιά προκοπή! Τα χρόνια περνούν, το κουβάρι τυλίγεται. Γεράματα μας έρχονται. Τι θα γίνω αργότερα, όταν δεν θα μπορώ να εργαστώ, είτε με βρει, Θεός φυλάξοι, μια αρρώστια; Είμαι καταδικασμένος να ψοφήσω της πείνας, να πεθάνω κακήν κακώς στους δρόμους μαζί με την οικογένειά μου, αφού δεν υπάρχει καμιά άλλη κοινωνική ασφάλεια για μας τους φτωχούς.

Είχαν φτάσει στην οδό Μπουζέστη, μπροστά στο περίφημο εστιατόριο Κόζνα. Φημίζονταν εκείνα τα χρόνια για την περίφημη ψησταριά. Όλο το καλοκαίρι λειτουργούσε ο εξοχικός κήπος, στολισμένος με κατάλευκα τραπεζομάντηλα, με μουσική. Κολυμπούσε στα πολύχρωμα φώτα. Ολόγυρα ο κήπος ήταν περιφραγμένος με ένα σανιδένιο φράχτη που στη ρίζα του ήταν φυτεμένα διάφορα λουλούδια. Η μουσική ακουγόταν μέχρι έξω στο δρόμο. Η μυρωδιά από τα περίφημα μιτιτέι και τις μπριζόλες, βοδινές και χοιρινές σου ερέθιζε τα ρουθούνια. Έσταζε το λίπος πάνω στα αναμμένα κάρβουνα και απλώνονταν σ' όλη τη γειτονιά. Τραβούσε σαν μαγνήτης τους πελάτες που ήταν «ζεστοί» στην τσέπη. Σταμάτησαν μπροστά στην είσοδο του κήπου χωρίς σκοπό. Ο Χρήστος φαινόταν να βρίσκεται σε μια νευρική ένταση. Το αντίθετο, ο Θωμάς ήταν ήρεμος.

— Δεν πάμε μέσα να καθήσουμε, να παραγγείλουμε κάμποσα μιτιτέι-σουτζουκάκια, να πιούμε από ένα ποτηράκι κρύο σπριτς, να πάνε τα φαρμάκια κάτω ξάδερφε; είπε του Θωμά αγανακτισμένος.

Ο Θωμάς τον κοιτούσε λυπημένα.

— Εγώ είμαι της γνώμης να μη πάμε γιατί είναι ακριβό, δεν σηκώνει η τσέπη μας για τέτοιο ρεστωράν, του απάντησε.

Ο Χρήστος δεν έλαβε υπόψη τα λόγια του. Είχε όρεξη για πιοτό. Να μεθύσει, να ξεσκάσει. Μπήκαν στον εξοχικό κήπο του ρεστωράν, κοντοστάθηκαν, έριξαν μια ματιά να διαλέξουν τραπέζι.

— Ας καθήσουμε σε κείνη τη γωνιά εκεί πέρα κοντά στο φράχτη που είναι πιο ήσυχα, είπε ο Χρήστος δείχνοντας το τραπέζι.

— Καθόμαστε όπου θέλεις, απάντησε ο Θωμάς αδιάφορος.

Μόλις κάθησαν, ένας σερβιτόρος ντυμένος με μια κατάλευκη κοντή μπλούζα, άσπρο πουκάμισο, μαύρο παπιγιόν, μαύρο παντελόνι, μαύρα

γυαλιστερά παπούτσια, καλοχτενισμένος, τους πλησίασε, υποκλίθηκε με ευγένεια και τους ρώτησε με ευγενικό τρόπο:

— Τι θα μπορούσα να σας σερβίρω κύριοι;

— Φέρε μας από τρία μιτιτέι, από μία χοιρινή μπριζόλα, σαλάτα και, τι θα πιούμε ξάδερφε; ρώτησε το Θωμά. Κρασί ή μπύρα;

— Με συγχωρείτε, βιάστηκε ν' απαντήσει ο σερβιτόρος. Δεν σερβίρουμε μπύρα αυτή την ώρα με τη μουσική. Μόνον κρασί, λικέρ και σαμπάνια.

— Ε! τότε φέρε μας μια μποτίλια κρασί άσπρο του πάγου με σιφόνι, απάντησε ο Χρήστος με αδιάφορη χειρονομία.

— Μάλιστα κύριοι, είπε ο σερβιτόρος. Υποκλίθηκε κι έφυγε.

— Γιατί δεν σερβίρουν μπύρα; απόρησε ο Θωμάς.

— Χμ!..., χαμογέλασε ο Χρήστος. Γιατί η μπύρα είναι πιο φτηνή, δεν σηκώνει μεγάλη κατανάλωση, δεν συμφέρει τη διεύθυνση επειδή πληρώνουν πολλά για τη μουσική, αυτή είναι η αλήθεια ξάδερφε. Τούτα τα κέντρα δεν είναι για μας, την κάτω τάξη, δεν σηκώνει η τσέπη μας. Αν επιτρέψω στον ευατό μου να έρθω μια φορά με τη γυναίκα μου και το κορίτσι μου να διασκεδάσω κι εγώ λιγάκι, θα πρέπει μετά να κάνω ένα μήνα οικονομία για να συνέλθω.

— Εγώ νομίζω πως δεν ήταν ανάγκη να έρθουμε εδώ, απάντησε ο Θωμάς στενοχωρημένος, ξέροντας την οικονομική κατάσταση του Χρήστου. Μπορούσαμε να πάμε κάπου αλλού που είναι πιο φτηνά ή καλύτερα να τρώγαμε στο σπίτι.

Έριξε μια ματιά στα τραπέζια με τους πελάτες. Όλοι ήταν καλοντυμένοι και καλοθρεμένοι. Οι γυναίκες ήταν με βραδυνές τουαλέτες, οι ωμοπλάτες, τα μισά στήθια τους ήταν γυμνά, η επιδερμίδα τους κατάλευκη, φίνα τα δάχτυλα φορτωμένα πολύτιμα δαχτυλίδια καθώς και τα περιδέραια που φορούσαν στο λαιμό, τα σκουλαρίκια. Άστραφταν τα διαμαντικά στην αντανάκλαση του ηλεκτρικού φωτός. Διέφερε πολύ από το εστιατόριο που θα πήγαινε αυτός να εργαστεί. Για πρώτη φορά έμπαινε σε τέτοιο πολυτελέστατο εστιατόριο. Θαύμαζε και ζήλευε την πολυτέλεια. Στο μυαλό του έτρεφε αυτό το όνειρο, πως κάποια μέρα θα τα απολάμβανε όλα αυτά!

— Δεν βαρυέσαι καημένε ξάδερφε, απάντησε ο Χρήστος αδιάφορος, πλούσιοι δεν πρόκειται να γίνουμε ούτε πιο φτωχοί. Ίσως ξέρεις τι παθαίνουμε εμείς οι φτωχοί. Πέφτουμε σε απόγνωση. Το μόνο καταφύγιο παρηγοριάς να ξεσκάσουμε και να ξεχάσουμε τη δυστυχία μας είναι το πιοτό και το τσιγάρο.

Έβγαλε το πακέτο με τα τσιγάρα, πήρε ένα, το χτύπησε πάνω στο τραπέζι, το έφερε στα χείλια, έβγαλε τον αναπτήρα, το άναψε, ρούφηξε τον καπνό στα στήθια, τον φύσηξε με δύναμη. Κάτι θέλησε να πει. Η

κουβέντα του κόπηκε από την εμφάνιση του σερβιτόρου και του βοηθού που έφεραν την παραγγελία. Τα μιτιτέι με τις χοιρινές μπριζόλες σε μια ασημένια πιατέλα με γαρνιτούρα πατάτες τηγανητές, μαζί με την αγγουροντοματοσαλάτα και φρέσκο ψωμί. Τα πιάτα ήταν ζεστά, τα κουταλοπήρουνα ασημένια. Ο σερβιτόρος σερβίρισε πρώτα τα περίφημα μιτιτέι με πολύ λεπτότητα, με μεγάλη ευγένεια ένα-ένα με τα κουταλοπήρουνα. Με εκπληκτική επιδεξιότητα, σαν ένας χειρούργος σε λεπτή εγχείρηση. Ο βοηθός, ντυμένος κι αυτός με άσπρη κοντή μπλούζα, μακριά φαρδιά ποδιά, γέμισε τα ποτήρια κρασί ανάμικτο με σιφόνι, διατηρημένο μέσα σε μια φραπιέρα με πάγο.

— Μήπως επιθυμείτε κάτι άλλο; ρώτησε ευγενικά ο σερβιτόρος.

— Όχι ευχαριστούμε! απάντησε αμέσως ο Χρήστος κοιτάζοντας το πιάτο του στο οποίο άχνιζε και μοσχοβολούσε το περίφημο φαγητό.

Ο Θωμάς πεινούσε φοβερά. Βιάστηκε να χώσει το πηρούνι του σ' ένα από τα μιτιτέι και να το φέρει γρήγορα στο στόμα, να το δαγκώσει, χωρίς να μεταχειριστεί μαχαίρι.

Ο Χρήστος αντίθετα, δεν βιάστηκε, πήρε το μαχαιροπήρουνο, το έκοψε όμορφα, πήρε και μια καφτερή πράσινη πιπερίτσα (τις είχανε βάλει τρεις-τέσσερις μαζί σ' ένα ποτηράκι νερό), την έκοψε κι αυτή σε πολύ μικρά κομματάκια. Σε κάθε κομμάτι μιτιτέι έβαζε και λίγη πιπεριά η οποία άνοιγε την όρεξη για πιοτό. Με τη δεύτερη μπουκιά η πιπεριά άρχισε να τον καίει φοβερά. Ξερόβηξε λίγες φορές, έβαλε το χέρι γρήγορα στο γεμάτο ποτήρι με κρασί, το σήκωσε και είπε εύθυμα:

— Άει, στην υγειά μας ξάδερφέ μου, σου εύχομαι καλή στερέωση εκεί που θα πας και καλή σταδιοδρομία στη ζωή σου. Ίσως εσύ να είσαι τυχερός, να σταδιοδρομίσεις πιο γρήγορα από μένα.

— Ευχαριστώ, απάντησε αναμμένος, πνιγμένος στο βήχα ο Θωμάς, που θέλησε να δοκιμάσει την καφτερή πιπεριά χωρίς να την κόψει, για να δαγκώσει λίγη. Δάγκωσε τη μισή χωρίς να φυλαχτεί. Τον έκαψε τόσο πολύ που τον έκοψε ιδρώτας. Του πετάχτηκαν τα μάτια. Ένιωθε το στόμα του σαν αναμμένο φούρνο. Ήπιε μονορούφι το κρύο σπριτς χωρίς να καταφέρει να σβήσει την καούρα. Έφερε την παλάμη του χεριού στο στόμα φυσώντας τον αναμμένο αχνό.

Ο Χρήστος ξέσπασε σ' ένα ακράτητο γέλιο.

— Αχά..., είπε. Έπρεπε να φυλαχτείς, δάγκωσες πολύ, είναι καφτερές οι άτιμες. Άκουσέ με, δεν σβήνει εύκολα η καούρα αυτή, ούτε με νερό, ούτε με κρασί. Γέμισε το στόμα σου με ψωμί και κράτησέ το λίγα λεπτά κλειστό, θα δεις πως θα τραβήξει όλη την καούρα.

Ο Θωμάς υπάκουσε. Γέμισε το στόμα του ψωμί, φούσκωσαν τα μάγουλά του, έφερε την παλάμη του στο στόμα, έμεινε μ' αυτό αρκετά

λεπτά χωρίς να μπορεί να συνεχίσει το φαγητό ή να πει κάτι. Το ψωμί δεν άργησε να κάνει την επίδραση. Τον ανακούφισε από την καούρα και ησύχασε.

— Την έπαθα σαν σωστός χωριάτης που είμαι! είπε γελώντας. Το κέρατο, πολύ κάψιμο κάνει.

— Συχνά το παθαίνω αυτό, λέει ο Χρήστος γελώντας. Μου αρέσουν οι άτιμες, ιδίως το χειμώνα με το φοβερό κρύο, μου αρέσει να βάζω στο φαγητό. ιδίως στις ζεστές σούπες, με ανάβουν, βάζει το αίμα σε κίνηση.

Δεν άργησαν να ξαναβρούν την ευθυμία τους και να πέσουν με τα μούτρα στο φαγοπότι. Η μουσική έπαιζε συνέχεια διάφορα κομμάτια κάνοντας τους πελάτες να χορεύουν ανάλαφρα, αγκαλιασμένοι, συνεπαρμένοι από τις νότες, να πλέουν σε μαγευτικά γλυκά όνειρα. Όσο έπιναν, άλλο τόσο τους τραβούσε πιο πολύ για πιοτό. Τους έκανε να νιώσουν μεγάλη ευθυμία. Του Χρήστου είχε ανάψει η γλώσσα του, είχε λυθεί. Άρχισε να εξιστορεί με παράπονο τα βάσανά του, πόσα τράβηξε στη Ρουμανία από την ημέρα που πάτησε το πόδι του εκεί. Καταριόταν τη μοίρα και την ώρα που σηκώθηκε κι έφυγε από την Ελλάδα.

Ο Θωμάς διατηρούσε πάντα μια μυστήρια, περίεργη έκφραση, μια αφηρημάδα. Όταν του μιλούσε κανείς θαρούσε πως ο νους του έτρεχε αλλού. Πράγματι, ήταν τέτοιος χαρακτήρας. Όταν μιλούσε με οποιονδήποτε, ο νους του έτρεχε κάπου αλλού. Όλο σε πονηριά και σε διαβολιές.

Είχαν σφουγγίσει τα πιάτα, κατάφεραν ν' αδειάσουν τα μπουκάλια με το κρασί και το σιφόνι, χωρίς να αισθανθούν την παραμικρή ζάλη. Είχε πάει η ώρα έντεκα και μισή. Το εστιατόριο είχε γεμίσει. Οι σερβιτόροι πηγαινοέρχονταν φορτωμένοι με τις παραγγελίες. Όσο περνούσε η ώρα, τόσο το γλέντι άναβε, γίνονταν πιο χαρούμενη η ζωή για κείνους που δεν σκέφτονταν την αυριανή μέρα, πως δεν θάχουν τι να φάνε και πού να εργαστούν. Η μόνη τους φροντίδα ήταν το πώς θα ντύνονταν καλύτερα και ποια ήταν τα καλύτερα κέντρα διασκέδασης να πάνε να ριχτούν με τα μούτρα σε ξέφρενα γλέντια.

— Ε!..., τι λες ξάδερφε, έχεις κουράγιο να πιούμε ένα μπουκάλι κρασί ακόμη; ρώτησε ο Χρήστος κεφάτος.

— Αρκετά, απάντησε ο Θωμάς. Θέλεις να μεθύσουμε; Τι θα καταλάβουμε; Παραπανίσια έξοδα.

— Δε βαρυέσαι, όπου πάνε τα πολλά, ας πάνε και τα λίγα, είπε ο Χρήστος αδιάφορα.

Είχε όρεξη για πιοτό. Διατηρούσε ένα θλιμένο μειδίαμα. Ποτέ δεν μπορούσες να μαντέψεις πότε ήταν χαρούμενος.

— Τέλος πάντων, συνέχισε, αφού δεν θέλεις να πιούμε άλλο καλύτερα να πληρώσουμε και να φύγουμε γιατί αύριο πρέπει να σηκωθούμε πρωί, να πας στη δουλειά. Το ξέρω, θα στενοχωρηθείς λιγάκι στην αρχή μέχρι να συνηθίσεις. Αλλά έτσι έχουν τα πράματα, δεν μπορούμε να κάνουμε διαφορετικά. Γύρισε προς το σερβιτόρο και του έγνεψε να φέρει το λογαριασμό.

— Μάλιστα κύριε, υποκλίθηκε ο σερβιτόρος.

Έφυγε και επέστρεψε με το χαρτί του λογαριασμού πάνω σ' ένα πιατάκι, ανάποδα γυρισμένο, για να μη φαίνεται το ποσό. Ο Χρήστος ανασήκωσε με τρόπο το χαρτί κι έριξε μια γρήγορη ματιά στο λογαριασμό. Έβγαλε από την τσέπη του ένα χαρτονόμισμα των εκατό λέι, το έβαλε πάνω στο πιάτο κάνοντας νόημα στο σερβιτόρο πως όλα τα ρέστα ήταν δικά του.

— Σας ευχαριστούμε κύριε, απάντησε ευγενικά ο σερβιτόρος παίρνοντας τα χρήματα.

Βγήκαν έξω στον πλημμυρισμένο από φώτα δρόμο. Αν και αργά, η κίνηση ήταν αρκετή. Τα τραμ πηγαινοέρχονταν φορτωμένα με καθυστερημένες ανθρώπινες ψυχές που επέστρεφαν στα σπίτια τους. Οι παπατζήδες του δρόμου δεν είχαν αποσυρθεί ακόμη. Άλλοι έπαιζαν τον παπά, άλλοι την ψευτορουλέτα, οι πόρνες το ίδιο, έκοβαν βόλτες από τη μια άκρη του δρόμου στην άλλη, με ένα προκλητικό χαμόγελο στα χείλια, κάνοντας νόημα με το κεφάλι στον κάθε διαβάτη. Ήταν η πιο κατάλληλη ώρα που έπεφταν τα θύματά τους. Η περιφέρεια αυτή είχε κακή φήμη από τα ανήθικα και κακοποιά στοιχεία που κυκλοφορούσαν σ' αυτή. Είχε τη μεγαλύτερη κίνηση γιατί εκεί ήταν και ο σιδηροδρομικός σταθμός.

Πρωτεύουσα! πρωτεύουσα! πρωτεύουσα! Βουκουρέστι, δεύτερο Παρίσι της Ευρώπης. Εκεί μέσα σμίγονταν όλες οι κοινωνικές τάξεις, από τον αριστοκράτη μέχρι τον πιο φτωχό αποκαλούμενο αλήτη. Βάδιζαν ο ένας δίπλα στον άλλο. Ο νους του Θωμά δεν έφευγε από το λογαριασμό. Ένα κατοστάρικο! Πολλά χρήματα έδωσε για να φάνε δυο άτομα. Δεν είχε ξαναμπεί σε τέτοιο πολυτελέστατο εστιατόριο. Δεν ήταν άλφα-άλφα κατηγορίας αλλά ούτε και τελευταίας, σαν αυτά που πήγανε λίγες φορές με το Χρήστο και την οικογένειά του. Εδώ έβλεπες ένα διαφορετικό κόσμο, καλοντυμένο και καλοθρεμένο που δεν τον έβλεπες στο δρόμο. Επιθυμούσε και ζήλευε τη ζωή τους. Είχαν βγει από τον κεντρικό δρόμο. Εδώ οι δρόμοι ήταν πιο ήσυχοι, λιγότερο φωτισμένοι. Ο Χρήστος βάδιζε αμίλητος με το κεφάλι σκυμένο.

— Πολλά χρήματα πλήρωσες ξάδερφε! είπε ο Θωμάς σπάζοντας τη σιωπή.

— Χμ!..., έκανε αυτός με κλίση του κεφαλιού, ανασηκώνοντας τους

ώμους. Το κέφι μας κάναμε, όποιος θέλει να κάνει το γούστο του σε τέτοια κέντρα διασκέδασης δεν έχει παρά να πληρώσει. Δεν πειράζει, δεν μου κακοφαίνεται γιατί πλήρωσα λίγα περισσότερα χρήματα. Ήθελα να δεις και συ πώς ζει ο κόσμος, απάντησε αδιάφορα.

Επικράτησε και πάλι σιωπή. Έφτασαν στο σπίτι. Η γυναίκα του δεν είχε κοιμηθεί ακόμη, τους περίμενε. Άνοιξαν την πόρτα, μπήκαν μέσα.

— Χρήστο, εσείς είστε; ακούστηκε η φωνή της.

— Εμείς, απάντησε ο Χρήστος. Δεν κοιμήθηκες ακόμη;

— Όχι, τακτοποιούσα τα ρούχα του Θωμά, να τα πάρει μαζί του αύριο.

— Πολύ καλά έκανες, της είπε πρόσχαρος.

Γύρισε προς το Θωμά λέγοντας:

— Λοιπόν, ξάδερφε, σε καλονυχτίζω. Ξεντύσου και πλάγιασε γρήγορα. Αύριο πρέπει να σηκωθούμε νωρίς, έχεις δουλειά, θα κουραστείς.

Τον καληνύχτισε άλλη μια φορά, πήγε στο δωμάτιό του, ξεντύθηκε, έσβησε το φως, ξάπλωσε αμέσως κι άρχισε να ροχαλίζει.

Το Θωμά δεν τον κολλούσε ύπνος. Άρχισαν να τον τρώνε χίλιες δυο σκέψεις. Έβλεπε με τη φαντασία του το κάτεργο εκείνο που θα πήγαινε, το αγριόμουτρο του αφεντικού. Ήξερε πως έδερναν άγρια τα αφεντικά τους υπαλλήλους. Θα με δείρει και μένα άραγε; σκεφτόταν μέσα του. Ω! Αν τολμήσει και με δείρει, δεν ξέρω τι μπορεί να συμβεί, μονολόγησε. Στριφογύριζε συνέχεια στο σανιδένιο κρεβάτι, σαν το αρνί στη σούβλα. Δεν τον κολλούσε ύπνος. Όταν ο νους του παρακουράστηκε, κοιμήθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Εκεί που έπλεε στα γαλανά του ύπνου, ένιωσε ένα χέρι να τον σκουντάει και μια φωνή να τον φωνάζει στ' όνομα:

— Θωμά, Θωμά, ξύπνα! Σήκω και ντύσου να πάμε.

Ξύπνησε κατατρομαγμένος, σαν ένας μελοθάνατος όταν τον παίρνουν για εκτέλεση. Για πρώτη φορά στη ζωή του ένιωθε έναν ανεξήγητο φόβο. Πετάχτηκε αμέσως επάνω, βγήκε έξω στη βρύση της αυλής, πλύθηκε στο πρόσωπό του, ντύθηκε, πήρε το σακί με τα ρούχα του, το έριξε στον ώμο, χαιρέτησε τη γυναίκα του Χρήστου και ξεκίνησαν για το φούρνο. Ήταν πολύ πρωί, ο ήλιος δεν είχε βγει ακόμη. Φυσούσε ένας καλοκαιρινός ελαφρύς γλυκός αέρας. Η κίνηση ήταν ελάχιστη. Μόνο λίγος κόσμος κυκλοφορούσε. Οι έμποροι χονδρικής πώλησης τροφίμων πήγαιναν για ν' ανοίξουν τα μαγαζιά τους. Τα τραμ είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν, ακούγονταν μακριά ο θόρυβος των τροχών και τα καρούλια που συνδέονταν με τα καλώδια των ηλεκτροσυρμάτων.

Δεν άργησαν να φτάσουν στο φούρνο, μπροστά στη μεγάλη ξύλινη αυλόπορτα του στάβλου που ήταν κλειστή από μέσα. Ο Χρήστος έβγαλε μια αγριοφωνάρα φωνάζοντας το φύλακα:

— Joane! Joane!

— Α!... Α!..., ακούστηκε από μέσα η φωνή του σταβλοφύλακα.

Σε λίγο βγήκε και άνοιξε. Ήταν ένας νεαρός γύρω στα είκοσι, εικοσιδυό χρονών, ροδοκόκκινος, με κατσαρά μαλλιά, ζωηρή έκφραση, στρογγυλοπρόσωπος, με ζωηρά μάτια, ντυμένος με τη συνηθισμένη μιλτόβικη ενδυμασία. Ένα απλό φαρδύ πουκάμισο ανοιχτό στο στήθος, λίγο πιο πάνω από τα γόνατα, ζωσμένο στη μέση μ' ένα πλατύ ζωνάρι σε μέγεθος σελαχιού. Κάτω από το πουκάμισο, αντί για παντελόνι, ένα βρωμοπάνινο χοντρό ομώμιο σαν το πουκάμισο, φαρδύ σώβρακο, έφτανε μέχρι κάτω στα πόδια, δεν φορούσε παπούτσια, ήταν ξυπόλητος. Η ενδυμασία του ήταν τόσο βρώμικη που βρωμούσε από μακριά βουνιά αλόγου. Εκεί έτρωγε, εκεί κοιμόταν, μέσα στο χορτάρι.

— Να ζήσεις κύριε Χρήστο! τους χαιρέτησε μόλις τους είδε, με το ταπεινό ρουμάνικο έθιμο.

Ο Χρήστος αρκέστηκε να τον χαιρετήσει μ' ένα αδιάφορο κούνημα του κεφαλιού, Προχώρησαν μέσα στη λιθόστρωτη αυλή που στέγαζε τα καρότσια κάτω από ένα μεγάλο χαγιάτι. Στο βάθος ήταν ο στάβλος για τα άλογα. Η φοράδα ήταν ζωσμένη, έτοιμη στο καρότσι. Μόλις

τους είδε χλιμίντρισε δυνατά. Ο Χρήστος την πλησίασε, τη χτύπησε χαϊδευτικά στα πλευρά του λαιμού με την παλάμη του χεριού. Πέρασαν από τη μπροστινή πόρτα του φούρνου, φόρτωσαν το καρότσι ζεστό ψωμί, ανέβηκαν πάνω στο καρότσι. Ο Χρήστος πήρε τα χαλινά, τα τίναξε κι η φοράδα ξεκίνησε καλπάζοντας παιχνιδιάρικα πάνω στον τσιμεντένιο δρόμο. Πήγαιναν κι οι δυο πάνω στο καρότσι, μαχμουρλήδες από τον ύπνο, αλλά κάποια σκέψη τους απασχολούσε.

— Με συγχωρείς ξάδερφε, μίλησε ο Χρήστος σπάζοντας τη σιωπή. Έχω να σου πω δυο λόγια. Σε παρακαλώ, προσπάθησε τώρα που θα είσαι στη δουλειά, να φανείς όσο μπορείς πιο εντάξει. Δεν θέλω να μου κάνεις καμιά βρωμοδουλειά και να μην έχω μούτρα ν' αντικρίσω τ' αφεντικό. Στο κάνω γνωστό από τώρα, να τόχεις υπόψη σου, δεν θέλω να σε ξαναδώ. Πρώτα γιατί το αφεντικό είναι ένας από τους καλύτερους φίλους μου και δεύτερο είναι ένας από τους καλύτερους πελάτες μου και δεν θέλω με κανένα τρόπο να τον χάσω ούτε από πελάτη, ούτε από φίλο. Με κατάλαβες;

Ο τόνος της φωνής του ήταν σοβαρός και επιτακτικός. Τίναξε τα χαλινά της φοράδας και σιώπησε κοιτώντας πάντα μπροστά.

Τα λόγια του Χρήστου τον έλουσαν σαν παγωμένο νερό στο κορμί του. Με λίγα λόγια του έδινε να καταλάβει πως αυτός δεν άξιζε πεντάρα μπροστά στ' αφεντικό. Μονομιάς αισθάνθηκε μέσα του να τον κυριεύει μια ανεξήγητη αγανάκτηση, έτριξε τα δόντια του με βουρκωμένα μάτια και απάντησε με πίκρα:

— Δηλαδή, τι θέλεις να πεις μ' αυτό; Αν το αφεντικό είναι ένας ασυνείδητος κακούργος και δέρνει το προσωπικό, πρέπει να σταθώ σαν γάιδαρος να τις μάσω; Α! να σου το πω από τώρα! Καλύτερα να κόψουμε σχέσεις παρά να καθήσω να μάσω κλωτσιές και βρισιές, να καταντήσω ένας τιποτένιος άνθρωπος. Αυτό δεν θα γίνει ποτέ!

— Κανένας δεν βρίζει και δεν χτυπάει τον άλλον στα καλά καθούμενα! απάντησε λίγο νευριασμένος ο Χρήστος. Δεν του άρεσαν καθόλου τα λόγια του Θωμά.

— Δεν αντιλέγω στη γνώμη σου, αλλά πρέπει να λάβεις υπόψη σου ξάδερφε, ότι είμαστε άνθρωποι εκτεθειμένοι σε λάθη και σε σφάλματα, μπορεί καμιά φορά να σπάσουμε ένα μπουκάλι, ένα ποτήρι, είτε να χυθεί λίγο κρασί, χωρίς να το θελήσουμε. Δεν εννοώ το αφεντικό για το παραμικρό λάθος να μας σπάσει στο ξύλο.

— Έχεις δίκιο, συμφώνησε ο Χρήστος. Μπορεί να συμβεί κι αυτό που λες, αλλά όταν συμβαίνει συχνά, κάθε λίγο και λιγάκι να σπάζεις κάτι είτε να χύνεις πιοτό, αυτό σημαίνει πως δεν είσαι προσεχτικός ή το κάνεις επίτηδες... Τότε!.... ασφαλώς όχι μόνο θα σε δείρει αλλά θα σε πετάξει έξω με τις κλωτσιές σαν παλιόσκυλο.

— Άκουσε ξάδερφε, απάντησε ο Θωμάς κοφτά. Σε ευχαριστώ για τη φιλοξενία αλλά να είσαι βέβαιος πως από τώρα και στο εξής δεν θα σε ενοχλήσω πλέον, ούτε θέλω να ενδιαφερθείς για μένα. Θα σου αποδείξω πως θα τα βγάλω πέρα μόνος μου, χωρίς τη βοήθεια κανενός! κατέληξε πεισματικά.

— Εύχομαι, απάντησε ο Χρήστος λίγο ειρωνικά, ανασηκώνοντας τους ώμους του αδιάφορα.

Η φοράδα σταμάτησε μόνη της μπροστά στην πόρτα του μαγαζιού. Κατέβηκαν από το καρότσι. Ο Χρήστος άνοιξε το καπάκι, φορτώθηκε μια αγκαλιά φραντζόλες. Ο Θωμάς είχε το σακί με τα ρούχα του στον ώμο. Προχώρησαν μέσα λίγο ψυχραμένοι. Το αφεντικό ήταν και πάλι στο ταμείο σκυμένος στους λογαριασμούς.

— Καλημέρα αφεντικό! φώναξε ο Χρήστος με προσποιητή χαρά. Σου έφερα τον ξάδερφο να σου τον παραδώσω.

Εκείνος δε μίλησε. Σήκωσε τα μάτια του κάτω από τα πυκνά του φρύδια, έριξε ένα βουβό βλέμμα στο Θωμά που στέκονταν λίγα βήματα παραπέρα με το σακί στο χέρι και ύφος ανέκφραστο, υπομονετικό.

— Έχει μπλούζες; ρώτησε το αφεντικό με το βλέμμα καρφωμένο πάνω στο Θωμά.

— Βέβαια έχει! βιάστηκε ν' απαντήσει ο Χρήστος. Του αγόρασα εψές δύο ολοκαίνουργιες.

— Έχει άλλα πράματα μαζί του;

— Τα έχω όλα στο τσουβάλι, απάντησε σιγανά ο Θωμάς.

— Georgica! Νικολάι! πού είστε; φώναξε το αφεντικό στους δυο υπαλλήλους που ήταν σκυμένοι στον πάγκο με τα ποτά.

— Μάλιστα αφεντικό, εδώ είμαστε! απάντησαν αυτοί με μια φωνή.

— Για περιλάβετε τούτον εδώ, δείξτε του πρώτα ν' αφήσει κάπου το σακί με τα ρούχα.

Ο μικρότερος, ο Νικολάι, βιάστηκε πρώτος να κάνει νόημα του Θωμά να τον ακολουθήσει. Πέρασαν στο μαγειρείο. Δίπλα ήταν μια μικρή αποθήκη που έβαζαν όλα τα φαγώσιμα είδη για μαγείρεμα: πατάτες, λάχανα, κρεμύδια κλπ. Μια πηχτή, ιδιότροπη μυρουδιά αναδύονταν. Δεν υπήρχε παράθυρο να αεριστεί. Κάτω ήταν στρωμένη με τσιμέντο. Ο μικρός σταμάτησε στην πόρτα, έριξε μια ματιά στο μισοσκότεινο δωμάτιο και είπε στο Θωμά με παιδιάστικη αφέλεια:

— Βάλτα κάπου σε μια γωνιά, όπου σου αρέσει.

— Εδώ κοιμάστε; ρώτησε ο Θωμάς με αηδία.

— Α! όχι! απάντησε ο μικρός με ένα αθώο χαμόγελο. Κοιμόμαστε μέσα στο μαγαζί, πάνω στα τραπέζια!

Ο Θωμάς προχώρησε μέσα, άφησε το σακί του σε μια γωνιά, έβγαλε απ' αυτό μια μπλούζα, έβγαλε το σακάκι του, το κρέμασε σ' ένα καρφί

στον τοίχο, φόρεσε τη μπλούζα και βγήκαν στο μαγαζί. Σταμάτησε όρθιος μέσα από τον πάγκο με το βλέμμα στο αφεντικό σε στάση προσοχής, περιμένοντας τη διαταγή του αφεντικού. Αυτός τον κάρφωσε με το βλέμμα για λίγο και μετά άρχισε να του μιλάει αυστηρά:

— Άκουσε, προτού πιάσεις δουλειά, έχω να σου πω δυο λόγια τα οποία να τα βάλεις καλά στο μυαλό σου για πάντα όσο καιρό θα είσαι εδώ μέσα. Πρώτον πρέπει να λάβεις υπόψη σου ότι από τη στιγμή που μπήκες εδώ μέσα είσαι υπάλληλός μου και θα κάνεις ό,τι σου πω εγώ. Εδώ θα είσαι εσωτερικός. Εδώ θα κοιμηθείς, εδώ θα πλυθείς, έξοδο δεν έχει. Θα εργαστείς όπως εργάζονται και οι άλλοι δύο υπάλληλοι. Δεν θέλω να σε δω να καπνίσεις, δεν θέλω να σε δω πιωμένον!... Δεν θέλω να σε δω να φλυαρείς, να παραμελείς τη δουλειά σου. Δεν θέλω να πιάνεις κουβέντα με τον ένα και με τον άλλο. Θέλω να εργαστείς τίμια. Νάχεις τα μάτια σου τέσσερα να μη μας κλέβουν οι σερβιτόροι, να φωνάζεις την κάθε φορά που παίρνουν την παραγγελία από το μπαρ. Δεν θέλω να μου αντιμιλήσεις όταν σου κάνω καμία παρατήρηση γιατί σε πέταξα με τις κλωτσιές έξω. Μ' άκουσες ή όχι; Αν συμφωνείς σε όλα όσα σου είπα, τράβα μπρός και κάνε ό,τι σου πουν οι άλλοι δύο υπάλληλοι. Δεν συμφωνείς, τράβα από κει που ήρθες, άφησέ με ήσυχο!

— Μάλιστα κύριε, απάντησε ανέκφραστος ο Θωμάς.

— Georgica! Νικολάι! για περιλάβετε τον νεοφερμένο αυτού μέσα. Να του μάθετε τι έχει να κάνει, τους είπε.

— Μάλιστα αφεντικό! απάντησαν κι οι δυο με υπακοή και προθυμία.

Κι οι δυο τους έκαναν νόημα του Θωμά με μια καθησυχαστική χειρονομία. Ο Θωμάς τους έγνεψε με το κεφάλι.

Ο Χρήστος παρακολουθούσε με ήρεμο σκεφτικό βλέμμα πότε το αφεντικό, πότε το Θωμά. Το αφεντικό βυθίστηκε ξανά στους λογαριασμούς. Ο Χρήστος πλησίασε τον πάγκο και παρακάλεσε ψιθυριστά τον Georgica και τον Νικολάι:

— Σας παρακαλώ κι εγώ ιδιαίτερα, βοηθήστε τον λιγάκι όσο να συνηθίσει.

— Υπομονή και όρεξη να έχει κύριε Χρήστο, απάντησε αστειευόμενος ο μικρός. Τα πρώτα δέκα χρόνια είναι δύσκολα, μετά συνηθίζει ο άνθρωπος στη σκληραγωγία, στις βρισιές και στις ξυλιές. Πότε με την παλάμη του χεριού, πότε με την ανάποδη και όταν τους πονάει το χέρι μεταχειρίζονται την κλωτσιά!

Το αφεντικό τον άκουσε, αγριοσηκώθηκε από το κάθισμα, πέρασε μέσα στον πάγκο, πλησίασε τον μικρό με τρόπο, του κατάφερε μια γερή κατακεφαλιά, τον έκανε να ξαφνιαστεί.

— Τη μάνα που σ' έβγαλε! τον έβρισε φουρκισμένος. Με το τσουβάλι τις μαζεύεις και μυαλό δεν βάζεις! Πάλι άρχισες να μου βγάζεις γλώσσα;

Ο μικρός αντί να κλάψει ή να διαμαρτυρηθεί, οπισθοχώρησε σα γατάκι μ' ένα ειρωνικό μειδίαμα, πράγμα που έκανε το αφεντικό να εξοργιστεί περισσότερο. Τον πλησίασε, του έδωσε άλλα δυο-τρία χαστούκια συνοδευμένα με χείμαρρο από βρισιές.

— Ε!... στάσου, μη χτυπάς! διαμαρτυρήθηκε ο μικρός με άγρια γκριμάτσα. Τι σου έκανα και χτυπάς;

Το αφεντικό, αντί για άλλη απάντηση, τον πλησίασε πιο απειλητικά, του κατάφερε κι άλλες κατακεφαλιές.

— Να!... αυτό μου έκανες! του είπε αγανακτισμένος. Να σε μάθω εγώ γνώση να μη μου ξαναβγάλεις γλώσσα, σου το είπα χιλιάδες φορές. Όταν εγώ μιλάω, εσύ να το βουλώνεις, αφού δε θέλεις, στάσου να στο βουλώσω εγώ. Προτού προλάβει ο μικρός να φυλαχτεί, το βαρύ χέρι του αφεντικού έπεσε σαν λοστός στο κεφάλι του δύστυχου μικρού που ξέσπασε σ' ένα πονεμένο κλάμα.

— Μην τον χτυπάς αφεντικό, τον παρακάλεσε ο Χρήστος. Μικρό παιδί είναι.

— Όσο μικρός είναι. τόσο μεγάλη γλώσσα βγάζει! είπε φουρκισμένος αυτός.

Βγήκε έξω από τον πάγκο κι άρχισε να κόβει βόλτες από τη μια άκρη του μαγαζιού στην άλλη, φυσώντας σαν αγριεμένος ταύρος. Για μια στιγμή σταμάτησε και λέει στο μικρό άγρια:

— Να πάρεις τα πράματά σου και να τσακιστείς να φύγεις από δω.

— Φεύγω!... απάντησε ο μικρός γκρινιάζοντας σαν δαρμένο σκυλί.

— Φεύγεις ε!... Πού θα πας; τον απείλησε, πρέπει πρώτα νάρθει ο πατέρας σου να σε περιλάβει, όπως σε παρέδωσε, να μου πληρώσει όλη τη ζημιά που μου έκανες μέχρι τώρα, μετά να φύγεις.

— Σου δουλεύω τζάμπα δεκαοχτώ ώρες την ημέρα μόνο για το ψωμί! είπε ο μικρός μέσα από τα δάκρυα.

— Τον ακούς!... τον ακούς κύριε Χρήστο; ούρλιαξε το αφεντικό με μια προσποιητή χειρονομία απελπισίας. Τα βλέπεις; Αυτά παθαίνω εγώ μ' αυτούς. Πρώτα έρχονται με χίλιες δυο παρακάλιες να τους πάρω στη δουλειά, κάθονται λίγο καιρό και μόλις χορτάσει η κοιλιά τους ψωμί αρχίζουν και μου βγάζουν γλώσσα. Κι όλα αυτά τα παθαίνω γιατί είμαι καλός στην ψυχή. Μιλούσε πονόψυχα με το χέρι στο στήθος. Μωρέ!... άφησέ τους εκεί που είναι να πεθάνουν της πείνας στους δρόμους! Γύρισε προς τον μικρό και τον απείλησε:

— Αν δε μάσεις τη γλώσσα σου, σε σπάω στο ξύλο και δε δίνω

λογαριασμό σε κανέναν. Τέτοια συμφωνία έχω με τον πατέρα σου.

Ο μικρός γρήγορα κατάπιε τα δάκρυά του και καταπιάστηκε με τη δουλειά αναστενάζοντας κάθε τόσο πικραμένα.

Το αφεντικό έκοβε βόλτες φουσκωμένος, αγριεμένος, κάπου κάπου έριχνε λοξές, κρυφές ματιές στο Θωμά, να ψυχολογήσει τη στάση του. Αυτό έκανε πάντα. Όταν προσλάμβανε καινούριο υπάλληλο, έβρισκε πάντα μια αφορμή να δείρει έναν από τους παλιούς, να προειδοποιήσει τον νεοφερμένο πως αυτός έδερνε, δε χωράτευε. Αν ο νεοφερμένος ήταν παιδί φρόνιμο και υπάκουο και δεχόταν να μείνει στη δουλειά, εννοούνταν πως σήκωνε ξύλο, αν όχι θα έφευγε την ίδια στιγμή.

Όλη την ώρα που συνέβαιναν αυτά, ο Θωμάς στεκόταν με αφελή απάθεια. Η έκφραση του προσώπου του ήταν γαλήνια, ήρεμη.

— Εμπρός! ακούστηκε η άγρια φωνή του αφεντικού που στέκονταν στη μέση του μαγαζιού. Βάλτε χέρι και τακτοποιήστε τα όλα με τη σειρά, αφήστε τα σκυλομουρμουρίσματα.

Ο Georgica περίλαβε το Θωμά. Άρχισε να του δείχνει όλη τη ρέγουλα του μαγαζιού. Πού ήταν η τσούικα, πού ήταν τα λικέρ, πώς λέγεται το ένα, πώς το άλλο, πού ήταν το μαύρο κρασί, το άσπρο, πού είναι οι μπύρες, τι είναι σπριτς, δύο τέταρτα κρασί, τρία τέταρτα σιφόνι. Αν έριχναν και λίγο σιρόπι μέσα λέγονταν καρκαλέτι. Τα ποτήρια της μπύρας, όταν τα γέμιζαν από το βαρέλι, πρόσεχαν πάντα να μην περάσει το σημάδι, να τα φούσκωνε με αφρό κλπ.

Ο Χρήστος στενοχωρήθηκε από το επεισόδιο με τον μικρό και πλησίασε το Θωμά. Του ψιθύρισε:

— Μη φοβάσαι ξάδερφε για το επεισόδιο που συνέβη. Όλα τα μαγαζιά τα έχουν αυτά.

— Μη σκοτίζεσαι πια για μένα, τον καθησύχασε ο Θωμάς απαθέστατος. Από τη στιγμή που μπήκα εδώ μέσα, ξέρω ποια είναι η τύχη μου. Δόξα νάχει ο Θεός και ο Διάβολος, γιατί τα έχω καλά και με τους δυο, όταν δεν με ευνοεί ο ένας, συμφιλιώνομαι με τον άλλον.

— Ο Θεός μαζί σου, ψέλισε ο Χρήστος με υψωμένα τα χέρια.

Χαιρέτησε το αφεντικό, που είχε θρονιαστεί στο ταμείο σαν αρχιληστής στο καραούλι, βγήκε έξω, ανέβηκε στο καρότσι, πήρε τα χαλινά στο χέρι, μαστίγωσε τη φοράδα που ξεκίνησε καλπάζοντας. Που να πάρει ο διάβολος να πάρει, σκέφτηκε μέσα του. Τώρα βρέθηκε να τον δείρει τον μικρό, αυτή τη στιγμή που έφερα το Θωμά στη δουλειά; Τι εντύπωση να έκανε στο Θωμά το φέρσιμο του αφεντικού; Έδειρε τον μικρό για το αθώο του αστείο. Την εξήγηση την έδωσε ο ίδιος στον εαυτό του. Την ίδια εντύπωση που έκανε και στον ίδιο. Πως αυτό ήταν ένα προνομιακό έθιμο των πατρόνων. Το είχαν κληρονομήσει από τα μικρά τους χρόνια από τα ίδια τα αφεντικά.

Η βαρβαρότητα αυτή εξακολούθησε να επικρατεί κομπολόι, χωρίς καμία αλλαγή. Πάνω σ' αυτή την κακή σκέψη, στο θυμό του, δεν έβλεπε μπροστά του. Παραλίγο η φοράδα να χτυπήσει πάνω σ' ένα αυτοκίνητο. Ευτυχώς φυλάχτηκε μόνη της, έστριψε δεξιά. Ο δε σωφέρ φρενάρισε απότομα, έβγαλε το κεφάλι του έξω από το παράθυρο και του πάτησε ένα αισχρό βρισίδι. Ο αστυφύλακας, που βρισκόταν λίγα βήματα παραπέρα, κούνησε το κεφάλι του απειλητικά και του είπε:

— Τι διάβολο έπαθες σήμερα Χρήστο; Στραβός είσαι; Δεν βλέπεις μπροστά σου;

— Έχεις δίκιο, απάντησε στενοχωρημένος. Όταν το μυαλό τρέχει αλλού, τα μάτια δεν βλέπουν.

Ευτυχώς ο αστυφύλακας ήταν φίλος του. Τον λάδωνε κάθε μέρα με ένα ψωμί, δεν τον πείραζε.

Ο μικρός Νικολάι πολύ γρήγορα ξέχασε το ξύλο που έφαγε από το αφεντικό. Ο Georgicas έκανε αστεία σε βάρος του, πώς έκλαιγε όταν τον έδειρε το αφεντικό, ταυτόχρονα μιμούνταν το αφεντικό, πώς χύμηξε πάνω στον μικρό Νικολάι και τον έδειρε. Πρρρ... ξέσπαγαν και οι δυο τους στα γέλια. Ο μικρός, κρυμένος κάτω από τον πάγκο, έσφιγγε τη γροθιά του απειλητικά προς το αφεντικό τρίζοντας τα δόντια του σαν αγριεμένο γατάκι. Ο Θωμάς απορούσε και διερωτιόταν μέσα του, πώς ήταν δυνατόν να ξέχασε το ξύλο, χωρίς να κρατήσει κακία. Αντί να βράζει μέσα του, αυτοί έβρισκαν πολύ χιουμοριστικό και διασκεδαστικό το ξύλο. Από την άλλη πλευρά τους δικαιολογούσε απόλυτα. Τι μπορούσαν να κάνουν οι ανήμπορες σκλαβωμένες νεαρές αθώες ψυχές μπροστά στον δράκοντα που τις κρατούσε σκλαβωμένες στα χέρια του; Όχι με αλυσίδες, όπως τον παλιό καιρό, χειροπόδαρα δεμένους, αλλά με άλλη μορφή, με διαφορετικό τρόπο. Από τη σκιά, μέσα στη σκιά φρουρούμενοι και τρομαγμένοι από κάποιον άλλο μεγαλύτερο εχθρό που περιφέρονταν ύπουλα, μάστιζε και τρομοκρατούσε όχι μόνον αυτούς τους δυο εκεί μέσα αλλά όλη τη χώρα. Ήταν η ανεργία και η πείνα που τους τρόμαζε κάνοντάς τους να πάνε γονατιστοί, παρακαλώντας τα αφεντικά τους να τους προσλάβουν στη δουλειά τους, να σκλαβωθούν για ένα κομμάτι ψωμί, χωρίς όρους, υποκύπτοντας σε όλη τη βαρβαρότητα και την κακή μεταχείριση.

Σε λίγο ξεφορτώθηκε ο πάγος έξω στο πεζοδρόμιο. Κάπου δεκαπέντε πλάκες. Ο Georgicas είπε στο Θωμά να τον ακολουθήσει, να τον κουβαλήσουν κάτω στο υπόγειο, να τον βάλουν σ' ένα ξύλινο ψυγείο, τυλιγμένο μέσα κι έξω με καρφωμένο τενεκέ. Ο Θωμάς τον ακολούθησε. Πήγαν πρώτα στην αποθήκη, πήραν ο καθένας από ένα παλιοτσούβαλο που ήταν πεταμένα κάτω.

— Τι τα θέλουμε τα τσουβάλια; ρώτησε ο Θωμάς περίεργος.

— Να τα βάλουμε στην πλάτη μας, να προφυλαχτούμε από τα νερά του πάγου απάντησε ο Georgicas σοβαρά προς τον Θωμά.

Του Georgica του άρεσε να δίνει διαταγές στους άλλους εκεί μέσα στα ποτά. Λόγω του ότι ήταν ο πιο παλιός από τους άλλους, είχε κάπου τέσσερα - πέντε χρόνια εκεί μέσα, το αφεντικό τον πλήρωνε τριακόσια λέι το μήνα. Ήταν περήφανος για τον εαυτό του, πολύ ταπεινός και πιστός στη δουλειά. Τον θεωρούσαν υπεύθυνο για οποιαδήποτε ζημιά γινόταν μέσα στα ποτά, αυτός έπρεπε να τα βάλει όλα στη σειρά. Φοβόταν όμως πολύ το αφεντικό. Όσο καλός, τίμιος και προσεκτικός ήταν ο Georgicas, δε δίσταζε να τον σκυλοβρίζει και να του τις βρέχει όταν έμπαινε μέσα στα ποτά κι έβλεπε κανένα πράγμα να μην είναι τοποθετημένο καθώς πρέπει στη θέση του.

Δεκαπέντε πλάκες πάγου κουβάλησαν στους ώμους τους ο Georgicas κι ο Θωμάς κάτω στο υπόγειο. Τον τακτοποίησαν με τη σειρά στο ψυγείο. Κι οι δυο τους είχαν γίνει μούσκεμα από τα νερά. Τα χέρια τους είχαν κοκκινίσει από το κρύο, είχαν γίνει σαν βρασμένος αστακός. Ο μικρός Νικολάι είχε ένα κουβά μπροστά του, κάθονταν πάνω σε μια άδεια κάσα και στράγγιζε ένα ένα τα άδεια σιφόνια μέσα στον κουβά. Τελειώνοντας τον πάγο, ο Georgicas πρόσταξε το Θωμά:

— Σύρε πάνω και πες στον Νικολάι να σου δώσει έναν άδειο κουβά να βγάλουμε κρασί από τα βαρέλια να γεμίσουμε τα μπουκάλια.

Μέχρι τη στιγμή αυτή ο Θωμάς δεν είχε προσέξει το τεράστιο αυτό υπόγειο, που στέγαζε κάπου δεκαπέντε τεράστια βαρέλια πάνω από εκατόν πενήντα κιλά το καθένα, γεμάτα άσπρο και μαύρο κρασί, σφραγισμένα και αριθμημένα. Το υπόγειο ήταν όλο τσιμέντο κάτω, στην άκρη σε μια γωνιά υπήρχε μια βρύση. Ένα αδύνατο φως των εξήντα κεριών φώτιζε τα βουβά παραφουσκωμένα βαρέλια. Η αποπνικτική μυρωδιά του κρασιού θα μπορούσε εύκολα να μεθύσει έναν ασυνήθιστο σ' αυτή την ατμόσφαιρα.

Ο Θωμάς ανέβηκε, ζήτησε τον άδειο κουβά από τον Νικολάι, ο οποίος είχε τελειώσει με το άδειασμα των σιφονιών, τάχε βάλει όλα μέσα στις άδειες κάσες με τη σειρά, να περάσει ο σιφωνάς να τα πάρει και ν' αφήσει άλλα γεμάτα.

— Να, εκεί είναι τος, κάτω από τον πάγκο, του είπε ο μικρός δείχνοντας με το δάχτυλο. Πάρε αυτόν τον άδειο, πάρε και τον άλλον με το σιφόνι, να το ρίξει στο κρασί ο Georgicas .

Πήρε τους κουβάδες και κατέβηκε κάτω. Ο Georgicas είχε ένα ποτήρι κρασί στο χέρι του, το δοκίμαζε.

— Σου έδωσε και τον κουβά με το σιφόνι; τον ρώτησε,

— Μάλιστα, απάντησε ανέκφραστος.

— Τώρα, πρόσεξε τι έχουμε να κάνουμε. Κάθε πρωί, ίσως και τα

απογεύματα, κάθε φορά που θα χρειαστούμε κρασί, πρώτα θα στραγγίζεις όλα τα σιφόνια σ' ένα κουβά, όπως τώρα. Θα πάρεις και τους δυο κουβάδες, θάρθεις εδώ κάτω, θα γεμίσεις τον άδειο κουβά από τούτο το βαρέλι. Πρόσεξε, αριθμός πέντε. Όλα τα βαρέλια είναι αριθμημένα, μην βάλεις από τα άλλα γιατί δεν έχουν ανοιχτεί μέχρι τώρα. Ετούτα εδώ τα μπροστινά, ένα, δύο, τρία, τέσσερα, είναι γεμάτα μαύρο κρασί το οποίο δεν πουλιέται το καλοκαίρι, μόνο το χειμώνα, γιατί κάνει ζέστη και αντί να δροσιστεί κανείς, ανάβει πιο πολύ, ενώ το άσπρο πίνεται πολύ με σιφόνι, όταν είναι του πάγου, κατάλαβες; Τώρα τελειώσαμε μ' αυτό. Πάρε τον κουβά, βάλτον κάτω από την κάνουλα του βαρελιού πέντε, γέμισέ τον, όχι μέχρι τα χείλια, να είναι τουλάχιστον μια πιθαμή κάτω. Αφού τον γεμίσεις, πάρε το χωνί που είναι εκεί πέρα στο ράφι κοντά στη βρύση μαζί με το αδειανό μπουκάλι που είναι δίπλα του. Θα γεμίσεις το μπουκάλι με το σιφόνι και να το αδειάσεις στον κουβά με το κρασί. Μετά θα βάλεις ακόμη μισό μπουκάλι σιφόνι και να το αδειάσεις πάλι στο κρασί. Ο κουβάς παίρνει έξη κιλά κρασί. Στα έξη κιλά ρίχνουμε ενάμισυ κιλό σιφόνι, κατάλαβες ή όχι;

— Μάλιστα! απάντησε πρόθυμος ο Θωμάς.

— Τώρα θα σου πω και το άλλο. Όταν τύχει καμιά φορά να βγάλεις μαύρο κρασί, θα βγάλεις από το πρώτο βαρέλι, αριθμός ένα, αλλά πρόσεξε μην ρίξεις σιφόνι στο μαύρο γιατί δεν σηκώνει, όπως το άσπρο. Θα ρίξεις μόνον νερό.

Ο Θωμάς πήρε, γέμισε τον κουβά κρασί, πήρε το χωνί με το μπουκάλι, το γέμισε σιφόνι, το έριξε μέσα, εκτέλεσε τη διαταγή του Georgica κατά γράμμα.

— Α!... έτσι μπράβο! τον συγχάρηκε ο Georgicas. Τώρα έχω να σου πω και κάτι άλλο πιο σπουδαιότερο από όλα. Να είσαι πολύ προσεχτικός όταν βγάζεις κρασί. Να σφίγγεις καλά την κάνουλα μην τυχόν και στάζει. Αν την δει το αφεντικό πάμε χαμένοι. Δεν είναι μόνον που θα μας σπάσει στο ξύλο, θα μας πετάξει με τις κλωτσιές έξω ή θα δουλεύουμε τζάμπα εδώ μέσα για χρόνια. Τώρα θα πάμε πάνω να γεμίσουμε τα μπουκάλια κρασί και να τα βάλουμε με τη σειρά στον πάγο. Τα λόγια το έβγαιναν με φόβο από το στόμα του.

Ανέβηκαν πάνω. Ο μικρός Νικολάι έπλενε τα μπουκάλια ένα ένα να τα γεμίσει κρασί. Το κάθε πλυμένο το έφερνε στη μύτη, το μύριζε μην τυχόν είχε άλλη μυρωδιά από ρακή και χαλούσε το κρασί.

— Τώρα κάθισε πάνω σε μια άδεια κάσα από κρασί ή από σιφόνι. Πάρε τα πλυμένα άδεια μπουκάλια, γέμισέ τα ένα ένα. Πάρε το κουτί τούτο με τους φελούς, βούλωσέ τα και βάλτα σε μια άδεια κάσα να τα βάλουμε στον πάγο.

Όλα είχαν τακτοποιηθεί όπως έπρεπε. Σε λίγο φάνηκε ο ανηψιός του αφεντικού, ο Γιώργος, ο οποίος ήταν το δεξί χέρι του αφεντικού. Άνθρωπος της εμπιστοσύνης, ένα ζωηρό παιδί γύρω στα εικοσιπέντε χρονών, στρογγυλοπρόσωπος, ροδοκόκκινος, με σγουρά κατσαρά μαλλιά, μετρίου αναστήματος. Πλησίασε στο ταμείο, κάτι συζήτησαν με το αφεντικό με τα βλέμματα πάνω στο Θωμά ο οποίος τους έριχνε γρήγορες πεταχτές κρυφές ματιές. Με τον τρόπο τον οποίο συζητούσαν, πολύ εύκολα μπορούσε να μαντέψει κανένας πως και τι λέγανε για το Θωμά. Ασφαλώς δεν χωρούσε αμφιβολία. Το κατάλαβε αυτό ο Θωμάς. Εξάλλου τον γνώριζε τον ανηψιό του από τη διανομή του ψωμιού που πήγαινε τακτικά με το Χρήστο. Ήταν ένα παιδί αγαθό, φιλότιμο και καλόκαρδο. Σιγά σιγά άρχισε να έρχεται όλο το προσωπικό. Οι πρώτοι που ήρθαν πιο πρωί ήταν ο μάγειρας, ένας παχύσαρκος, αξύριστος, με κόκκινα μάτια και όψη αθώου αλκοολικού. Δεύτερος ήταν ο βοηθός του μάγειρα. Ένα παιδί πολύ ζωηρό, μετρίου αναστήματος, παχύς, με ροδοκόκκινα μάγουλα, εύθυμο ύφος, δυο έξυπνα ζωηρά μάτια που έπαιζαν συνέχεια, ντυμένος στα άσπρα με τη μαγειρική φόρμα, κρατούσε πάντα μια κορδωμένη πόζα, έδινε την εντύπωση στον ευατό του πως κάτι ήταν. Τρίτη μια αδύνατη κιτρινιάρα γυναίκα με θλιμένη έκφραση. Αυτή καθάριζε μόνο τα λαχανικά, τα κρεμύδια, τις πατάτες, έπλενε τα φασόλια. Τέταρτη ήταν μια Ουγγαρέζα, η Έρζη, τριάντα με τριανταπέντε χρονών, μια γεροδεμένη σωματώδης φαρδυπρόσωπη γυναίκα, ροδοκόκκινη, πάντα ξυπόλητη, με χοντρά κόκκινα μπούτια, χαρωπή και εύθυμη, κοιμόταν έξω στην αυλή.

Οι τρεις νεαροί, ο Georgicas, ο Νικολάι κι ο Θωμάς, αφού τακτοποίησαν όλα τα ποτά στη σειρά, δείχνοντας του Θωμά τη ρέγουλα του μαγαζιού, πόσο σιφόνι να ρίχνει στο άσπρο κρασί, πώς να γεμίζει τα ποτήρια με ρακή, να μην περάσει ποτέ πάνω από το σημάδι κλπ., πέρασαν ένας ένας και πήγαν μέσα στο μαγειρείο, πήρε ο καθένας από ένα φλυτζάνι με τσάι. Κάθησαν να φάνε κρυμένοι κάτω από τον πάγκο με τα ποτά.

Οι σερβιτόροι με τους βοηθούς άρχισαν να τακτοποιούν τα τραπέζια. Στις έντεκα η ώρα ήρθαν οι μουσικοί, πέντε άτομα, όλοι τους ντυμένοι με εθνική στολή, φαρδιά κεντημένα πουκάμισα, άσπρα παντελόνια κάτω από τα πουκάμισα, μαύρα παπούτσια. Ανέβηκαν στο πατάρι κι άρχισαν να κουρδίζουν τα όργανα.

Σιγά σιγά άρχισαν να έρχονται οι πελάτες και να γεμίζει τι μαγαζί. Τα όργανα άρχισαν να παίζουν. Οι μελωδίες πλημμύρισαν την αίθουσα και η ατμόσφαιρα γινόταν όλο και πιο εύθυμη. Στις δώδεκα, δώδεκα και μισή το εστιατόριο ήταν φουλ γεμάτο από πελατεία, οι παραγγελίες πήγαιναν η μία κατόπιν της άλλης, πότε στο μαγειρείο, πότε στα

ποτά. Οι δυο παλιοί υπάλληλοι, ο Georgicas με τον Νικολάι, δεν προλάβαιναν να εκτελέσουν τις παραγγελίες. Πέντε μπύρες! φώναζε δυνατά ο ένας σερβιτόρος, ένα σπριτς ο άλλος, μια μποτίλια κρασί άλλος.

Τον Θωμά τον είχαν βάλει να πλύνει ποτήρια, τα οποία ερχόταν με το σωρό. Τον είχε κόψει κρύος ιδρώτας από τη βία. Οι δυο μπάρμαν, Georgicas και Νικολάι, φώναζαν συνέχεια: Γρήγορα! γρήγορα! δώσε μας ποτήρια, δεν έχουμε άλλα. Πάνω στη βιασύνη του ο Θωμάς είχε σπάσει κιόλας δυο ποτήρια. Δεν ήξερε τι να τα κάνει. Τα έβαλε κατά μέρος. Ο μικρός Νικολάι βλέποντας πως δεν υπήρχαν άλλα ποτήρια για να εκτελέσει τις παραγγελίες, έβαλε χέρι, πήρε τα σπασμένα ποτήρια, τα παρατήρησε, ρώτησε το Θωμά:

— Ποιος τα έσπασε τούτα;

— Εγώ, απάντησε εκείνος στενοχωρημένος.

Ο Νικολάι τα πέταξε με γρήγορες κινήσεις στον τενεκέ με τα σκουπίδια, ήταν κάτω από τον πάγκο με τα ποτά. Γύρισε μετά και του είπε σιγανά, εμπιστευτικά:

— Άλλοτε, όταν σπάσεις κάτι, πέταξέ τα με τρόπο εδώ κάτω σε τούτον τον τενεκέ με τα σκουπίδια, αλλά μην τ' αφήνεις πολύ ώρα εδώ γιατί μπορεί νάρθει τ' αφεντικό και να τα δει. Χώσε τα ποτήρια κάτω από τα σκουπίδια, με κατάλαβες; Μην ακούς τι λέει τ' αφεντικό, πως τον καταστρέφουμε στα σπασίματα. Όλες οι επιχειρήσεις έχουν κέρδη, έχουν και φθορές. Το αφεντικό μας όμως έχει καλομάθει, δεν θέλει να έχει πεντάρα φθορά, θέλει να μας τα φορτώσει όλα στη ράχη μας, να του δουλεύουνε τζάμπα. Οχο, χο..., έκανε με μια χειρονομία στον αέρα, αν εμείς μαρτυρήσουμε όλη τη ζημιά που κάνουμε εδώ μέσα, πρέπει να δουλέψουμε τζάμπα όλη μας τη ζωή να εξοφλήσουμε το χρέος και πάλι ζήτημα είναι, δεν θα μας έφταναν τα χρόνια γιατί θα πεθαίναμε.

Ο Θωμάς μειδίασε διστακτικά κοιτάζοντας συνέχεια κατάματα τον Νικολάι, πώς έπαιζαν έξυπνα και πονηρά τα μάτια του, θαύμαζε την εξυπνάδα και το κουράγιο του μικρού. Ο μικρός δεν έχασε καιρό, άρπαξε τον τενεκέ που έριξε προηγουμένως τα σπασμένα ποτήρια, έριξε μια γρήγορη ματιά στ' αφεντικό που στεκόταν όρθιος στο ταμείο δίπλα στον ανηψιό του, έσκυψε κρυφά κάτω από τον πάγκο με τα ποτά, γλύστρισε με τρόπο στο μαγειρείο, βγήκε στην αυλή, άδειασε τα σπασμένα ποτήρια στο βαρέλι με τα σκουπίδια και σ' ένα λεπτό επέστρεψε στον πάγκο με ικανοποιημένο χαμόγελο.

— Πω, πω, μανούλα μου! σκεφτόταν ο Θωμάς. Σε δυο-τρεις ώρες έσπασα κιόλας δυο ποτήρια, σε μια βδομάδα θα τον καταστρέψω στα σπασίματα!

Οι δυο υπάλληλοι εκτελούσαν τόσο γρήγορα τις παραγγελίες λες κι είχαν φτερά στα χέρια τους τα οποία πήγαιναν μόνα τους αυτόματα στο κάθε ποτήρι ή στο κάθε μπουκάλι.

Η μουσική έπαιζε συνέχεια εύθυμα. Το εστιατόριο βούιζε σαν το μελίσσι μέσα στην Κυψέλη. Η ατμόσφαιρα ήταν τόσο αποπνικτική από τον καπνό των τσιγάρων, από τη μυρωδιά των χυμένων κρασιών, που μπορούσε κανείς να την κόψει με το μαχαίρι. Το εστιατόριο είχε πάντα πολύ δουλειά λόγω του ότι βρισκόταν κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό Γκάρα δε Νορδ, που τα τρένα πηγαινοέρχονταν κάθε πέντε λεπτά, είχε μεγάλη κίνηση. Ήταν και σχετικά φτηνό γιατί οι μερίδες ήταν μικρές. Έπαιρνε πάντα τα πιο φτηνά κρέατα και η πελατεία του ελεεινή, όλη η σαβούρα του υποκόσμου, παπατζήδες, πορτοφολάδες, τσαρλατάνοι, γυναίκες του δρόμου, έπεφταν όλοι εκεί γύρω.

Στις τρεις το απόγευμα η πελατεία ελατώθηκε. Το αφεντικό πήγε να ξεκουραστεί, όπως συνήθιζε κάθε μέρα τρεις τέσσερις ώρες. Επέστρεφε στις εξήμισυ με επτά και καθόταν μέχρι τις δέκα και μισή με έντεκα το βράδυ.

Τα όργανα το ίδιο, στις τρεις και μισή το απόγευμα σταματούσαν. Επέστρεφαν πάλι στις πεντέμισυ με έξη μέχρι τις δωδεκάμισυ τη νύχτα.

Στις τρεις τα παιδιά πήγαν να φάνε. Πρώτος πήγε ο Georgicas ο οποίος γύρισε μ' ένα πιάτο πατατόσουπα.

— Τι φαΐ έχουμε σήμερα; ρώτησε ο Νικολάι τεντώνοντας το λαιμό του κοιτάζοντας τη σούπα.

— Τα ίδια και τα ίδια, απάντησε ο Georgicas, πατατόσουπα κι άγιος ο Θεός.

Ο μικρός έκανε έναν σιχαμερό μορφασμό και ξαναρώτησε:

— Δεν σου έδωσε κάτι καλύτερο ο μάγειρας;

— Ναι, μου έδωσε, ψιθύρισε διστακτικά, κοιτάζοντας το Θωμά ύποπτα.

— Ω!.. μη φοβάσαι απ' αυτόν! τον καθησύχασε ο μικρός αδιάφορα. Πρέπει να είναι πολύ κουτός για να μας προδώσει. Εκτός αν θέλει να τρώει κάθε μέρα αποζούμια, να σκυλοψοφίσει όρθιος από την πείνα και την κούραση. Γύρισε και ρώτησε το Θωμά:

— Έτσι δεν είναι φίλε Θωμά;

— Έχεις δίκιο, απάντησε διστακτικά ο Θωμάς.

Δεν ήξερε τι να πιστέψει, να ήταν αλήθεια αυτά που του έλεγαν ή μήπως ήταν βαλτοί από το αφεντικό να τον δοκιμάσουν; Είδε τον Georgica να βγάζει από την τσέπη του ένα πακέτο τυλιγμένο σε μια παλιοεφημερίδα, το ξετύλιξε με προσοχή και φόβο. Ήταν μια ωραία χοιρινή μπριζόλα που μοσχοβόλησε με το ξετύλιγμα.

— Ο, χο!... έκανε ο μικρός γλείφοντας τα χείλη του με βουλιμία.

— Έχει καμιά άλλη για μάς;

— Πιστεύω, απάντησε ο Georgicas, εγώ τον λάδωσα με ρακή τον μάγειρα. Αλλά μην ξεχάσεις, τώρα που θα πάτε μέσα, δώστους από καμιά μπύρα, να σας περιποιηθεί κι εσάς καλύτερα.

— Ασφαλώς!... είπε ο μικρός ζωηρά. Ξεβούλωσε τέσσερα μεγάλα μπουκάλια μπύρα, τα έβαλε μέσα στην κάσα με τα αδειανά μπουκάλια. Γύρισε στο Θωμά λέγοντας:

— Πάρε και συ μια κάσα με άδεια μπουκάλια, έλα κοντά μου.

Ο Θωμάς υπάκουσε, τον ακολούθησε, μπήκαν μέσα στην κουζίνα που έπλεε στη βρωμιά και στον ατμό από τα φαγητά και τα ζεστά νερά. Κάτω στο βρώμικο τσιμέντο κολλούσαν τα πόδια από την ακαθαρσία. Πιο πέρα ήταν ο τενεκές που έριχναν τα αποφάγια από τα πιάτα. Ένα σωρό μύγες βούιζαν. Μια ιδιότροπη πηχτή μυρωδιά από φαγητά, ακαθαρσίες, κρεμύδια, λάχανα κλπ., δεν μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει, σε έπνιγε.

Ο μάγειρας, παχύσαρκος και αξύριστος, ντυμένος με βρώμικη μπλούζα και μια ποδιά μπροστά του επίσης βρώμικη. Καθόταν λίγα βήματα πέρα από τη μαγειρική σόμπα η οποία έκαιγε με ξύλα. Είχε το στήθος ανοιχτό κι άφηνε να φαίνονται οι πυκνές τρίχες που έμοιαζαν με πυκνό δάσος. Στο ένα χέρι κρατούσε ανάμεσα στα δάχτυλα το αναμένο του τσιγάρο, στο άλλο χέρι κρατούσε μια εφημερίδα. Έκανε αέρα μ' αυτή στο ιδρωμένο πρόσωπό του. Ο βοηθός του τσιγάριζε κάτι συκωτάκια πάνω στη σόμπα. Τα παχιά του μάγουλα είχαν ανάψει από τη φωτιά. Κάπου κάπου σφούγγιζε τον ιδρώτα του προσώπου του με μια βρωμοπετσέτα που κρέμονταν μπροστά στην ποδιά του. Αυτός ήταν λιγάκι πιο περιποιημένος από τον μάγειρα. Η Ουγγαρέζα η Έρση ήταν σκυμένη μέσα στη βρύση, έπλενε συνέχεια τα άπλυτα πιάτα τα οποία ερχόταν κατά κύματα. Ήταν ντυμένη μ' ένα ελαφρύ μαύρο φουστάνι, ξυπόλητη, πίσω φαινόταν οι σφιχτές γάμπες. Κάπου κάπου σφούγγιζε τον ιδρώτα του προσώπου της με το μπράτσο της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η κουζίνα ήταν ένα πραγματικό χαμάμ από τους ατμούς, τα ζεστά νερά, τη ζέστη της μαγειρικής σόμπας και τους ατμούς των φαγητών. Χωρίς ανεμιστήρα, χωρίς παράθυρο, παρά μόνον η ανοιχτή πόρτα που επικοινωνούσε με μια αυλή όπου ήταν μια μεγάλη ξυλαποθήκη και διάφορα βαρέλια της μπύρας γεμάτα και άδεια, ένα σωρό γεμάτα και άδεια μπουκάλια του κρασιού, της μπύρας και σιφόνια, τακτοποιημένα σε άδειες κάσες, στιβαγμένες με τη σειρά η μία πάνω στην άλλη.

Η άλλη γυναίκα, η αδύνατη, σφούγγιζε συνέχεια τα πλυμένα πιάτα και τα μαχαιροπήρουνα με μια βρεγμένη πετσέτα, την οποία κάθε τόσο στράγγιζε από τα νερά. Στο πρόσωπό της απλώνονταν μια πένθιμη κούραση. Κάπου κάπου μάζευε τα αποφάγια από κανένα πιάτο που δεν είχε αποτελειώσει ο χορτάτος πελάτης, τα μάζευε μέσα σ' ένα μέτριο άδειο καλοπλυμένο τενεκέ από λαδομπογιά, με χερούλια και καπάκι, καθώς και τα απομεινάδια από ξερόψωμα τα μάζευε σ' ένα παλιό μικρό κανίστρι. Ανέπνεε βαριά με δυσκολία λόγω της αποπνικτικής ατμόσφαιρας της κουζίνας.

— Νένε Ηλία! φώναξε το μάγειρα ο μικρός στο αντίκρισμά του. Τι καλό έχουμε σήμερα για φαΐ;

Τα φουσκωμένα κόκκινα μάτια του κοίταξαν απαλά σαν νυσταγμένα τον μικρό Νικολάι, ένα μειδίαμα ενός καλοκάγαθου μπεκρή απλώθηκε στο πρόσωπό του.

— Χμ..., χαμογέλασε από τα στήθια, πεινάς πουλάκι μου Νικολάι; τον ρώτησε με την αθώα χοντρή φωνή του.

— Και βέβαια πεινάμε! απάντησε χαμογελαστός ο μικρός. Εδώ έχουμε και άλλον καινούριο υπάλληλο, τον ξάδερφο του Χρήστου του ψωμά.

Ο μάγειρας δεν μίλησε. Μισόκλεισε τα μάτια, κοίταξε για λίγο σκεφτικά το Θωμά, κούνησε το κεφάλι του αινιγματικά και είπε λυπημένα:

— Τον γνωρίζω. Τι ζητούσες παιδί μου και ήρθες εδώ στη Ρουμανία να σκλαβωθείς; Δεν καθόσουνα στ' αυγά σου στην πατρίδα σου; Πόσα σε πληρώνει το αφεντικό;

— Για δυο μήνες δεν θα με πληρώνει τίποτε όσο να συνηθίσω. Αργότερα δεν ξέρω πόσο θα μου δώσει.

— Χμ!..., είναι έξυπνοι οι κατεργαρέοι, βρίσκουν κορόιδα και τα εκμεταλλεύονται, είπε πικρά. Πώς την έπαθες, εσείς οι Έλληνες υποστηρίζεστε!... Τώρα θέλετε να φάτε;

— Και βέβαια!... απάντησε ο μικρός εξακολουθώντας να κρατάει στα χέρια του την κάσα με τα άδεια μπουκάλια. Έχω μια πείνα φοβερή!

— Εσείς πεινάτε, αλλά εγώ διψάω Νίκο μου! είπε φιλικά, μ' ένα πονηρό κλείσιμο του ματιού.

— Μη φοβάσαι, δε σε ξέχασα! τον καθησύχασε ο μικρός. Εδώ τάχω, στα άδεια μπουκάλια, πάρε γρήγορα να μη ζεσταθεί.

— Μπράβο! έκανε χαρούμενος, ανορθώνοντας το κορμί του. Όπως έχεις εσύ έγνοια για μένα, έτσι έχω κι εγώ για σένα,

Ο βοηθός που τσιγάριζε τα συκωτάκια σταμάτησε, έμεινε με το κουτάλι στο χέρι, κοιτούσε τον μικρό ερωτηματικά. Οι δυο γυναίκες τα ίδια, σταμάτησαν τη δουλειά τους και τον κοιτούσαν σκεπτικά κατάματα, σαν να τον ρωτούσαν: Εμάς δεν θα μας δώσεις κάτι; Ο μικρός τους καθησύχασε όλους μ' ένα νόημα έξυπνης πονηρής ματιάς. Έβγαλε με γρήγορες κινήσεις τα γεμάτα μπουκάλια με τις κρύες μπύρες και τις μοίρασε από μία στον καθένα λέγοντας βιαστικά:

— Πάρτε τες και κρύψτε τες μη σαν δουν κι έχουμε φασαρίες.

Άρπαξαν όλοι τα μπουκάλια με χαρούμενη λαιμαργία και βιάστηκαν να τα κρύψουν όπου νόμιζαν καλύτερα. Οι δυο γυναίκες έδιναν χίλιες ευχές.

— Τώρα τι θέλετε να φάτε; Συκώτι ή μαγειρεμένο κρέας; τους ρώτησε πρόθυμος ο μάγειρας.

— Εγώ θέλω συκωτάκια γιατί πέφτουν κάπως καλύτερα στο στομάχι! είπε αστειευόμενος ο μικρός. Δεν ξέρω ο φίλος μας ο Θωμάς τι θέλει να φάει. Γύρισε προς το Θωμά και τον ρώτησε:

— Θέλεις συκωτάκια;

— Ό,τι μου δώσετε θα φάω, είπε αυτός διστακτικά ανασηκώνοντας τους ώμους.

— Μη ντρέπεσαι!... τον ενθάρρυνε ζωηρά ο μάγειρας. Εδώ δεν χωράει ντροπή, ειδικά στο φαΐ, γιατί πας χαμένος. Φάε καλά, πιε καλά και... μη μας ξεχνάς κι εμάς, θυμήσου μας κάπου κάπου, φέρε μας από κανένα πιοτό όταν έρχεσαι προς τα δω με αδειανά μπουκάλια. Ε! τι λες; Θα μας έχεις υπόψη σου ή όχι;

Ένα δειλό διστακτικό «ναι» του ξέφυγε από τα χείλια.

— Για βάλτους από μια πατατόσουπα και δώστους από ένα κομμάτι περιποιημένο συκώτι, διέταξε ο μάγειρας τον βοηθό του.

Ο βοηθός βιάστηκε να διαλέξει τα πιο μεγαλύτερα και να τους τα τυλίξει σε εφημερίδα λέγοντας:

— Πάρτε και φάτε κρυφά, μη σας δει το αφεντικό ή ο ανηψιός του ο Γιώργος και βρούμε το μπελά μας.

— Ένοια σου κι έχω εγώ το νου μου! τον καθησύχασε ο μικρός.

Πήραν ο καθένας το πιάτο του με την πατατόσουπα, το συκώτι τυλιγμένο σε εφημερίδα κρυμένο στις τσέπες, πήγαν και στρώθηκαν σε κάσες από αδειανά μπουκάλια κρυμένοι κάτω από τον πάγκο με τα ποτά κι άρχισαν να τρώνε με πολλή όρεξη από το νοστιμότατο συκωτάκι.

— Θέλεις να πιεις μια ρακή, να σου ανοίξει την όρεξη; είπε ο μικρός στο Θωμά.

— Όχι δεν θέλω, απάντησε χωρίς να σηκώσει κεφάλι από το πιάτο.

— Δεν σου αρέσει ή φοβάσαι το αφεντικό;

— Δεν μου αρέσει!

— Τότε θέλεις μια μπύρα καλύτερα;

— Προτιμώ αλλά όχι τώρα, μετά το φαγητό.

— Εδώ είναι, πάρε και πιες ό,τι θελήσεις, μην περιμένεις να σου δώσουμε εμείς, του είπε ο μικρός ενθαρρυντικά. Εδώ αν δεν φάμε κι αν δεν πιούμε καλά πάμε χαμένοι με τόση δουλειά που πατάμε.

Ο μικρός είχε βάλει λίγη τσούικα σ' ένα ποτηράκι και σιγορουφούσε μερακλίδικα, σαν γεροντάκος. Ο Georgicas τακτοποιούσε τα ποτήρια και τους φύλαγε, μη τυχόν και πάει ο ανηψιός του αφεντικού και κοιτάξει τι φαγητό τους έδωσε ο μάγειρας. Αυτό συνήθιζε να το κάνει κάπου κάπου γι' αυτό κι αυτοί ποτέ δεν έτρωγαν μαζί, πάντα έπρεπε να φυλάξει ο ένας. Όταν πήγαινε προς τον πάγκο το αφεντικό ή ο ανηψιός του ο φύλακας ξερόβηχε.

— Ε! τι εντύπωση σου έκανε η πρώτη μέρα στη δουλειά; ρώτησε ο μικρός το Θωμά.

— Απολύτως καμία! είπε αυτός.

— Είδες τι άτιμο είναι το αφεντικό; Χτυπάει χωρίς καμιά σοβαρή αιτία.

— Αφού κάθεστε και σας δέρνει, καλά κάνει! απάντησε με απάθεια.

— Ο μικρός δε μίλησε. Σταμάτησε το φαγητό, έμεινε σκεφτικός για λίγο, γύρισε το κεφάλι του προς τα δεξιά του ώμου, αναστέναξε βαθιά και είπε με πίκρα:

— Μωρέ... τι να κάνω τον πατέρα μου, ο οποίος με παρέδωσε στο αφεντικό. Δε θέλω να φύγω χωρίς τη συγκατάθεσή του, να μη τον ντροπιάσω. Έκλεισε συμφωνία με το αφεντικό να εργαστώ ένα χρόνο τζάμπα, για να συνηθίσω. Αλλιώς θα είχα φύγει από δω προ πολλού.

— Πού θα πήγαινες; τον ρώτησε με ενδιαφέρον.

— Οχο, χο!... υπάρχουν πολλά εστιατόρια που ζητάνε προσωπικό και με πληρωμή όταν έχεις λιγάκι ιδέα. Όχι να εργάζομαι δεκαοχτώ ώρες το εικοσιτετράωρο, να με σκυλοβρίζει όλη μέρα και να με δέρνει κιόλας για το παραμικρό. Ε!... πέρασαν οχτώ μήνες, μένουν ακόμη τέσσερις, θα περάσουν κι αυτοί. Αυτό ήθελα να σου πω, μην ακούς